

Раздзел II

1966-1975: Час шматграннай дзейнасці

НА БЕЛАСТОЧЧЫНЕ ЖЫВУЦЬ БЕЛАРУСЫ

Што мяне кранае

Я стары ўжо, але да глыбіні сэрца чуюся беларусам. Нічога мяне так не кранае за сэрца, як беларуская проза і паэзія.

Таму, хоць маю ўжо 60 год, задумаў прыняць удзел у чытальніцкім конкурсе.

Адно мяне непакоіць. Наша вёска ў большасці заселена беларусамі, аднак няма каму падтрымаць беларускага слова і паэзію. Няма ў нашай школе даўно ўжо ні аднаго настаўніка, які ведаў бы сам і любіў бы беларускую мову. У школе роднай мовы не вучаць, і таму я, наглядаючы за дзяцьмі, бачу, як у хуткім тэмпе забываюць яны беларускую мову. На вёсцы найбольш можа зрабіць настаўнік, і таму на вёскі Дуброўшчыны трэба звярнуць асаблівую ўвагу для ГП БГКТ.

Андрэй Мазалеўскі

Хільмоны
5.11.1967

Ліст з Шудзялава

К. Казлоўская змушае...

Мусіць, некаторыя людзі і не хочуць ведаць, што і ў Польшчы жывуць беларусы. А Казлоўская з Шудзялава нават беларусаў змушае, каб яны пісаліся палякамі. Было гэта так. 28 чэрвеня пайшоў я ў прэзідыум грамадскай рады нарадавай у Шудзялаве (Сакольскі павет), каб дастаць метрыку нараджэння і анкету для пашпарта (даводу асабістата) для дачкі. Працаўніца аддзела цывільнага стану ГРН Крыстына Казлоўская дала мне анкету на пашпарт. Я запоўніў яе. І калі ёй аддаў, яна перакрэсліла слова „беларуская“, якое я напісаў у рубрыцы „нацыянальнасць“ і напісала „польская“, а пасля сказала, што, ў нас беларусаў няма. Калі я стаў даказваць, што на Беласточчыне жывуць беларусы, і што ёсць беларускія школы, а нават ліцэі, і што не так даўно выйшла

пастанова прэзідыума ВРН у Беластоку № 62(503)00 у справе дапамогі нацыянальным меншасцям, яна ў адказ сказала: „Пан дурны”. Тады я паклікаў старшыню ГРН у Шудзьялаве Уладзіміра Лісоўскага і запытаў у яго, ці ёсць у Польшчы беларусы. Лісоўскі парушыў плячыма і локцямі і кажа: „Або я знаю?” Я зноў пачаў даказваць, што беларусы ў Польшчы ёсць, тады ён загадаў Крыстыне Казлоўскай даць мне анкету і сказаў: „Няхай пішацца, якім хоча, толькі ў солтыса няхай гэта пацвердзіць”. Тады Казлоўская кажа: „Я анкеты не дам дурню”. Я адразу хацеў званиць у Саколку да прэзідыума павятовай рады нарадавай, але ніхто мне не сказаў нумара тэлефона, а Казлоўская па-свойму працягвала: „Ашалеў, ашалеў чалавек, захацелася яму Беларусі”. Хацеў я паклікаць каменданта МО, але яго не было. Пасля сакратар ГРН Мар’ян Ярашэвіч загадаў Казлоўскай выдаць мне анкету, і яна выдала. А калі занёс я солтысу падпісаць анкету, ён пачаў гаварыць: „Наш кіраўнік аддзела стану цывільнага ў Шудзьялаве казалася нам, каб у анкеце да даводаў асабістых у рубрыцы нацыянальнасць усім пісаць «польская»”.

Уладзімір Хомік

Слоя

28.07.1968

Крынкi

Назву гэтага мястэчка памятаю з туманнага дзяцінства. Слова Крынкi вымаўлялася ў нашым родзе амаль любоўна. Справа ў тым, што з Крынак паходзіў наш род, і засталіся яны для нас вечным і дарагім гняздом нашых мінулых выраяў. Казаў мой дзед Павел, што некалі прыйшлі туды ў пушчу два браты Мікалай і Міхал, якія і залажылі Крынкi. Ад Мікалая пайшлі Міклашэвічы, ад Міхала — Міхалоўскія — два старыя, адвечныя роды. Прадзед мой Франц быў у свой час царкоўным старастам у Крынках. Пасля скасавання паншчыны меў ён участак зямлі, двух сыноў і многа дочак. Колькі — нават не ведаю, бо аб дочках у той час гаварылася мала. Памятаю я іх толькі адну, якая таксама жыла ў Крынках. Муж яе меў звычай казаць „маўляў”, што перайшло пасля ў іх мянушку. Быў тады загад аддаваць сыноў на 6 гадоў у салдаты. Давялося аддаць аднаго і майму прадзеду. Выпадала паслаць туды старэйша-

га Паўла, тым болей, што Сцяпан меў адмарожаны палец на назе і лічыўся бракоўным. Бацька кахаў Паўла, маці болей Сцяпана, але „царкоўны стараста” настаяў на сваім і аддаў малодшага сына. Увесь час сваёй вайсковай службы Сцяпан праслужыў пісараў, бо хлопцы крыху вучыліся грамаце ў мясцовата дзяка, а Сцяпан вучыўся даўжэй і лепей.

Неўзабаве ажанілі майго дзеду, было яму 18 гадоў, а бабулі Марфе — 16! Бабуля паходзіла з сям’і Чамяроў. Былі гэта лесуны, некалі дзяржаўныя прыгонныя, якія пасля ліквідацыі паншчыны дасталі даволі вялікія надзелы зямлі, болей чымсьці па 40 дзесяцін і жылі досыць заможна. Падаравала яна майму дзеду 16 дзяцей, з якіх гадавалася 8. Была прыгожай і працавітай, памятала паўстанне, хоць была ў тую пару яшчэ невялічкай. Асабліва часта ўспамінала раніцу, калі прыйшлі да іх акрываўленыя і змучаныя паўстанцы і, спяшаючыся, палілі ў іх печы дакументы. Відаць, адступалі. Прадзед мой, лясун, спрыяў і памагаў паўстанцам, але ці сам быў у іх ліку — не ведаю. Яшчэ часта ўспаміналі бабуліну сястру Паўлінку. Была яна маладзенькая, надзвычай прыгожая. Спадабаў яе нейкі няўдалы, ці не рыжы толькі, шляхцюк. Адночы прыехаў ён у сваты. Мілая Паўлінка не насыпала яму ў пляшкі жыта, не перавязала іх стужкай, — значыць адмовіла. Не сцярапеў шляхецкі гонар гэткай абразы, недацэненае каханне рыхтавала помсту. Са здзіўленнем глядзелі аднойчы Чамяры, як на іх двор заехаў неспадзяваны воз, з якога выскачыў шляхцюк і скаціў з воза на дзядзінец бочку піва. Ай ліха, ці не здурэў ён? А ён тым часам пачаў паволі збіваць абручы з тае бочкі, аж піва цёмнай лужынай пацякло па надворку. Тады шляхцюк завярнуў каня, аглянуўся і болей яго не ўбачылі. Страх агарнуў забабонных жанчын з гэтай дзіўнай варажбы. Яшчэ большы быў жах, калі яшчэ год з годам не сышоўся, а прыгожая Паўлінка абяцала стаць мамаю... Выдалі яе за муж за нейкага ўдаўца ў Крынкі. Кажуць, была нешчаслівай. Доля Паўлінкі глыбока запала ў маю дзіцячую памяць.

Дзед мой, аднак, на родным участку доўга не спыніўся, яго дзейная натура і сялянская любоў да зямлі падганялі да набыцця новых дзесяцін, ураджайных, хлебных і ніколі ўжо не прыгонных, сваіх. Прыгону майму дзеду выпала адрабляць усяго 6 дзён, але зненавідзеў ён яго ўсёй беззямельнай, горкай пакутаю сваіх дзядоў.

Так затаргаваў Астাপкаўшчыну, харошы нечы фальварак ля Крынак. Скуль магчымасці? Да сёння ходзіць легенда, што, пасвячы авечак, ён знайшоў закапаны скарб. Я гэтаму не веру. Ён прадаў свайго паўчастка зямлі, чэсна пакідаючы другую палавіну брату, пазычыў грошай у Віленска-Тульскім банку, можа бацька крыху даў, ды Чамяры сёе-тое падкінулі, так і стаў мой дзед панам.

Род наш быў вялікі, часта збіраліся сваякі за шчодрым сталом у дзеда ўжо ў Гудзевічах. Гутарка цякла. „Загінуў бы тата, каб не пасты і малітвы нашай маці“, — пачыналі цёткі. А справа была паважная. Пасля 6 гадоў вернай службы „отечеству“, вярнуўся дамоў дзедаў брат Сцяпан. Прывёз, як казалі, вялікую кудлатую шапку і пачачку пёраў, як доказ свае нештадзённай асветы. Ад свайго паўчастка не адмовіўся, але вельмі настойліва захацеў паловы набытай ужо выключна самым дзедам Астাপкаўшчыны. Пачаліся ўпартыя доўгатрывалыя суды. Справа дзедава была ясная, людзі кругом сумленныя, сведкаў супраць — ніякіх. Тады наняў той, ужо крыху кручаны па свеце, брат яўрэяў. Ахвотна крывапрысягалі крынкаўскія яўрэі на хрысціянскае евангелле. Для іх гэта не было грэхам. Якія былі канкрэтныя абвінавачанні на тым судзе, не ведаю, толькі справа рабілася трагічнай, пагражала Сібірам і катаргай. Аднак у самы рашучы момант падышоў да дзеда бедны і чэсны яўрэй. Ён параіў зажадаць прысягі сведкаў на адпаведную кнігу з яўрэйскай бажніцы. Кнігу прынеслі. Яўрэі-сведкі, прысягнуўшы на тую кнігу, зусім адракліся ад сваіх папярэдніх паказанняў. Дзед мой справу выйграў. Усё жыццё быў удзячны бабулі за яе шчырыя пасты і малітвы. А пасцілася тады многа, усе пасты! Асабліва запамяталіся мне гутаркі пра святкаванне „дзядоў“. Увесь род з’язджаўся ў Крынкі, насольвалі кадушкі бараніны, загатаўлялі піва. Па два тыдні маліліся, спявалі, гутарылі і частаваліся, успамінаючы сваіх памерлых. Як жа шляхетны, на маю думку, быў гэты звычай памяці сваіх продкаў. Шкада, не захаваліся тыя песні, забыліся прымаўкі пры выстаўлянні душам ежы за вокны. Чамусьці мне думаецца, што побач з Хрыстом упаміналі там і на стары Ярылаў лад усіх сваіх родных у зямлю і небыццё адышоўшых.

Ад нейкага пана купіў пасля дзед сваёй дачцэ (зноў на пазыку і крыху ў доўг) фальварак Ярылаўку. Старая і яшчэ паганская, мабыць, была тая сядзіба, ад самой назвы якой заўсёды ўздрыгва-

ла маё крыху беларуска-паганскае сэрца. Казалі, што той пан вывозіў з Ярылаўкі многа кніг, пераплеценых скурай, толькі дзеда не цікавілі, на жаль, тыя кнігі. Ён ведаў, кахаў і чытаў толькі адну: кніжку жывой зямлі, вечна цікавую, змястоўную, мудрую... Што ж, я разумею майго дзеда яшчэ з прыгоннай сквапнасцю да зямлі і волі ў раскаваным сэрцы. Нам бы сёння да тых тамоў дакрануцца... Памятаю першую сусветную вайну, на якую аддаў дзед чатырох сыноў, як дубы прыгожых і рослых. Аплакваў іх, а яны вярнуліся. Усіх папывозіў зноў на Гродзеншчыну, пажаніў, падзяліў. Згінула ўся яго маёмасць, акрамя зямлі і 200 рублёў золатам, якія асабліва перахоўваў. Даў яму гэтыя грошы паміраючы добры чалавек з тымі, што калі вырасце яго маленькая дачка, каб дзед аддаў ёй тыя грошы ў дзень вяселля. Выканаў дзед Павел чэсна тую просьбу. Я ад яго вучылася жыць. Быў плячысты, не высокі, з барадою. Заўсёды хораша і чыста апрануты, але памужыцку. Ведаў толькі адзіную мову сваіх дзядоў і калі гутарыў, было што паслухаць. Грошы пазычаў у яўрэяў толькі на слова. Іншай зарукі ад яго не вымагалася.

Вясною 1967 г. давялося мне наведаць Крынкі. Надвечорак быў непагодны, дажджлівы, дарога аўтобусам непрыйемнай. Недзе быў той дзедаў панадворак, палоска яго зямлі, рад магілаў на цвінтары і ўспаміны, успаміны... Да слёз хацелася аднайсці мне хоць маленькі след таго старога быцця маіх продкаў. Я праехала па дарогах іхняй маладосці, услухалася ў мяккую родную мову, у сэрцы ажывала некалі пачутае, прыгадвалася забытае. Здавалася, выйдзе вось з вулачкі дзед, ці выбяжыць прыгожая Паўлінка, каб запрасіць мяне ў сваю гасцінную хату.

Знайшлася хата, была і гасціна. Была гэта не мая бабка Паўлінка, а сястронка Тамара. Сустрэлася я там са старэнькім Шкроўбам. „Ці памятаеце майго дзеда?“ — „А як жа!“ Якое шчасце! Значыць, хадзіў старэнькі Шкроўба ў школу некалі яшчэ з маім татам і яго братамі. „Асабліва адзін быў урвіс“, — прыгадвае дзед Шкроўба. Аднойчы за непаслушэнства і непрызваітыя нейкія ўчынкі пакінуў настаўнік майго дзядзьку пасля ўрокаў і загадаў старэйшым вучням добра яму ўсыпаць. Тыя не ленаваліся. Хлапец раззлаваўся не на жарты: „Пакажа вам мой папа!“ — пагразіў ён настаўніку. Але якое было здзіўленне яго і рэшты вучняў, калі назаўтра весела патрос той настаўнік новай

трохрублёўкай — матэрыяльнай удзячнасцю і прызнаннем дзеда за добрае выхаванне малога буяна. Жэст, на сённяшні час не зусім педагагічна дасканалы, але ў тую далёкую пару вельмі карысны для новаспечаната „паніча”. Пагутарылі мы і аб маёй бабулі, і аб дзеду, і аб 1905 г. у Крынках, і аб багатым і светлым сённяшнім дні. Калі я ад’язджала, дык выглянула сонца і я з любасцю аглянулася на малы гарадок — дарагую калыску майго роду. Пакаціліся гарачыя слёзы, мо таму, што і мой бацька аддаў трох прыгожых і рослых сыноў апошняй вайне, але яны дамоў не вярнуліся... О, Крынкі, яны напэўна прыйшлі б пакланіцца сюды, каб жылі...

Шчасця табе і дабрабыту, гарадок наш стары, дзе даўно-даўно жылі непісьменныя, але як жа харошыя людзі, у сваёй старой, яшчэ недзе ад бога Ярылы паганскай культуры...

Ларыса Геніюш

31.08.1969

Вярнуўся з войска

Ужо мінула тры месяцы з таго часу, як я развітаўся з вайсковымі казармамі ў Шчэціне, дзе праходзіў вайсковую службу. Далёка ад роднага дому мне прыпала службыць у арміі, але думкамі я быў заўсёды ў нашых старонках. Часта сніліся родныя бацькі, шчабятлівыя, вясёлыя дзяўчаты і нашыя пясчаныя палі з пералескамі. Сумаваў я па ўсім. Але найбольш сумна мне было па роднай беларускай мове. Яе там, у далёкім Шчэціне, вельмі рэдка можна пачуць. Бывала, спаткаешся са знаёмым чалавекам з нашага боку, або сустрэнеш „свайго” хлопца ў войску, адыдзеш тады ўбок і давай гаварыць па-свойму, па-беларуску... У Шчэціне быў я два гады, але „Нівы”, на жаль, я не мог сустрэць у цэлым горадзе, не мог пачытаць на роднай мове.

Вярнуўшыся з войска, некалькі тыдняў памагаў бацькам на гаспадарцы, а пасля я паступіў на работу. Працую зараз магазінерам на станцыі ў Семяноўцы. Пасля работы ў вольныя хвіліны я па-ранейшаму чытаю кніжкі, аглядаю тэлебачанне, слухаю радыё, або іду з сябрамі ў клуба-кавярню... Пастанавіў таксама па-ранейшаму пісаць да цябе, дарагая „Ніва”.

Янка Бура

Тарнопаль

1.02.1970

На радзіме Якуба Коласа

Мой родны кут, як ты мне мілы!..

Забыць цябе не маю сілы!

Бадай, няма такога беларуса, які не знаў бы гэтых цудоўных радкоў, хвалюючых яго незалежна ад таго, колькі разоў не перачытваў бы ён іх.

Цяпер можаце сабе ўявіць, як мы, настаўнікі беларускай мовы з Беласточчыны, хваляваліся, калі даведаліся, што пабываем на радзіме Якуба Коласа, пабываем у тых мясцінах, якія апісаны ў славутай паэме „Новая зямля”.

І вось мы даязджаем да Акінчыц, месца нараджэння аднаго з выдатнейшых твораў беларускай нацыянальнай літаратуры і культуры — Якуба Коласа. І хаця стаіць спякота, мы гэтага не адчуваем — мы жывем будучым.

Заскрыпелі тармазы, і аўтобус у клубах пылу спыніўся. Мы ўсе ціха выходзім з аўтобуса. Перад намі хаціна, пра якога можна толькі вычытаць ці ўбачыць у дзіцячых казках. Каля хаціны групка дзяцей. Зацікаўленыя і крыху ўстрывожаныя вочкі ўпарта глядзяць у наш бок і як бы пытаюць: „Чаго гэтыя чужыя цёткі і дзядзькі прыехалі да нас?” На сцяне хаціны прымацавана мемарыяльная дошка, на якой напісана, што 4 лістапада 1882 года ў гэтай хаціне нарадзіўся Якуб Колас.

Далейшай часткай нашага падарожжа былі Мікалаеўшчына і Альбуць (Парэчча ў паэме „Новая зямля”). У Мікалаеўшчыне знаёмімся ўжо з сапраўднымі героямі бессмяротнай коласаўскай паэмы. Вось адзін з іх — Юзік „шляніца"! О, не, прабачце, яго ўжо шляніцай называць не выпадае. Гэта сапраўды незвычайны чалавек: літаратурны герой, з аднаго боку, і зусім чалавечая, зямная, блізкая і простая людзіна, з другога. Усё далейшае падарожжа па коласаўскіх мясцінах адбывалася ўжо з дзядзькам Юзікам (так яго тут усе называюць). Дзядзька Юзік вельмі красамоўна і зусім натуральна расказвае пра ўсё цікавае нас, адказвае на нашы шматлікія пытанні і дэкламуе на памяць многія творы Коласа, усё паспявае.

Пасля агляду музея Якуба Коласа і пакупаўшыся ў Нёмане, едзем у славетную Альбуць, якой столькі цеплыні, столькі сэрца адпускае

Колас у паэме. Альбуць — сапраўды цудоўная мясціна: навокал лес, недалёка хаты лужок зялёны, які абступае чарада дубоў-асілкаў, працякае журботная крынічка. У кожнага з нас прыўзняты настрой...

Ходзім, усё вокал аглядаем. Ходзім па тутэйшых сцежках-дарожках, так і здаецца, што зараз жа напрэцца на нас „шалаўлівы” і штукар на ўсе рукі Уладзік, або прыімчыцца станоўчы Алесь, і то напэўна з „начаткамі” пад пахай, або пакажацца заўсёды ціхі задуменны Костусь. Але мы іх не ўбачылі, і аж не верыцца, што тыя, хто ў паэме з’яўляецца ўвасабленнем маладосці, радасці і жыцця — ужо адышлі ад нас назаўсёды.

Час ляціць няўмольна. Няўмольна набліжаецца таксама канец нашай кароткай экскурсіі на радзіму Якуба Коласа. Бывай, Мікалаеўшчына, бывайце добрыя людзі!

Васіль Сакоўскі

3.12.1972

БЕЛАРУСЫ Ў ДЫЯСПАРЫ

Беларусы ў Шчэцінскім

У Шчэцінскім ваяводстве шмат беларусаў. Жывуць яны і на вёсках, і ў мястэчках. Нямала іх ёсць і ў горадзе Старгардзе. Прыехалі сюды яны з Віленшчыны. Многія не хочуць прызнавацца, што яны беларусы. Толькі пасля даўжэйшай гутаркі гавораць аб гэтым і сумуюць за сваім родным кутом. Але гэта ў асноўным датычыць старэйшага пакалення. Моладзь асімілявалася і ўжо не ўмее гаварыць па-беларуску.

Ёсць шмат і такіх беларусаў з Віленшчыны, якія не трымаюць у тамяніцы таго, што яны беларусы. Паколькі няма там беларускай арганізацыі, запісаліся яны да Украінскага грамадска-культурнага таварыства.

Надзя Мартынюк

Старгард

7.05.1967

У Гданьску

Згодна з планам працы праўлення гуртка БГКТ у Гданьску 22 лютага гэтага года была арганізавана аўтарская сустрэча з Алесем Барскім.

З запрошаных гасцей удзел прынялі: Віктар Швед і дацэнт, кандыдат навук Дзяржаўнага ўніверсітэта ў Мінску Аляксандр Міхайлавіч Саржэўскі, які ў гэтыя дні прабываў у Гданьску.

У некалькіх цёплых словах гасцей і сімпатыкаў творчасці Алеся Барскага прывітаў старшыня гуртка Мікалай Сівіцкі. Далей забіраў голас сам паэт, які сказаў некалькі слоў аб пачатках сваёй творчасці, а потым чытаў свае вершы. Творчасць Барскага зрабіла вялікае ўражанне на слухачах, перш за ўсё таму, што з'яўляецца яна беспасрэднай, што закранае найбольш хвалюючыя праблемы нашага грамадства і што праз яе прабівае вялікая адказнасць за лёс нашай мовы. Вялікую ролю напэўна адыграў тут і сам аўтар, яго спосаб чытання вершаў.

Пасля выступлення паэта адбылася мастацкая частка, у якой члены гуртка выступілі з беларускімі і рускімі песнямі. Акампаніравала на акардзеоне Ірына Мельнікава. Прыемную сустрэчу з Алесем Барскім закончыла танцавальная вечарына.

Уладзімір Паўлоўскі

Гданьск
30.03.1969

Ліст з Ташкента

Дарагая рэдакцыя „Нівы“! З першага сёлетняга нумара вашай газеты я даведаўся аб планах, сіле і слабасцях БГКТ. Я патрыёт сваёй радзімы, і поспехі маіх землякоў мяне цешаць, а слабасці — засмучаюць. Але найперш я хачу сказаць крыху пра сябе. Я родам з вёскі Валілы, мне 60 год. З беларускай культурай я пазнаёміўся ўпершыню ў перыяд дзейнасці Грамады. У той час і стаў я беларускім патрыётам.

У пошуках свабоды і хлеба я ў 1929 годзе выехаў у Аргенціну, дзе пражыў 29 гадоў. Аргенціна — краіна эміграцыі. Першае месца займаюць італьянцы, другое іспанцы, трэцяе яўрэі, а на чацвёртым — славяне: беларусы, украінцы, палякі, чэхі, балгары, юга-

славы і рускія. Славян налічвалася там да 900 тысяч. У Аргенціне кожная эміграцыя мае сваю маленькую нацыю. Італьянцы і іспанцы маюць свае банкі, шпіталі, палацы культуры, выступаюць па радыё і адчуваюць сябе як дома. Асабліва згуртаваны яўрэі. У іх таксама ёсць свае банкі, шпіталі, сінагогі, дамы культуры, дамы для старых, свае могільнікі. Няма аніводнага яўрэя, каб ён не быў у іхнім кагале. Усе яны ўносяць свой уклад у кагал, у залежнасці ад даходу. У выпадку смерці, калі быў багаты, то сваякі павінны ўнесці ў кагал 25 працэнтаў ад яго спадчыны. А памрэ бедны, памогуць удаве і сіротам. Гэта сапраўдная дзяржава ў дзяржаве.

У часе беспрацоўя ў 1930-1933 гадах добра арганізаваная эміграцыя амаль не адчувала яго. А моцна бедавалі беларусы, украінцы, палякі і іншыя, у якіх не было добрай арганізацыі. У 1935 годзе мы пачалі выходзіць на культурна-асветную працу. З'явіліся ў нас першыя клубы: „Беларуская грамада“, „Культура“, „Бела-веж“, „Беласток“, „Бібліятэка імя Луцкевіча“. Украінцы таксама пайшлі за намі, арганізавалі свае клубы. Закіпела культурнае жыццё ў беларусаў і ўкраінцаў, арганізавалі драмгурткі, хоры, жаночыя секцыі, у якіх навучалі кройцы, шыццю, вышыванню і многім іншым карысным справам. Беларусы пачалі выдаваць сваю газету, украінцы таксама. Так з'явіліся „Новая Газета“ (з увагі на брак беларусістаў выходзіла на рускай мове) і „Світло“.

З увагі на брак адукаваных кадраў культурная праца не магла ў разрозненых клубах узняцца на высокі ўзровень. У 1940 годзе беларускія клубы аб'ядналіся ў беларускую федэрацыю. Праца адразу пайшла лепей. А калі Гітлер напаў на нашу радзіму, мы арганізавалі Камітэт дапамогі радзіме. Усе члены плацілі месячную складку ў размеры свайго дзённага заробку. Куплялі шэрсць, скуру. У клубах нашы спецыялісты шылі вопратку і абутак для дзяцей нашай радзімы. За час вайны наш камітэт выслаў на радзіму вопраткі і абутку на многа мільёнаў песа. Пасля вайны ў Еўропе ў нас, аргенцінскіх славян, узнікла ідэя аб'яднання ў славянскі саюз. Усе славяне левай плыні былі за аб'яднаннем. Але аргенцінскія ўлады на першым з'ездзе славян арыштавалі амаль усіх дэлегатаў і закрылі ўсе клубы, якія ўваходзілі ў славянскі саюз. Мы аднак не сядзелі склаўшы рукі. З'явіліся новыя беларуска-ўкраінскія клубы: „Максім Горкі“, „Пушкін“, „Бялінскі“, „Астроўскі“, „Маякоўскі“

і іншыя. Зноў з'явіліся на свет дзве газеты на рускай і ўкраінскай мовах і журнал „Родина”. Беларусы арганізавалі „Беларускі Ачаг” узаемадапамогі, які затым стаўся цэнтрам усёй нашай эміграцыі. Было ў ім звыш 12 тысяч членаў, не ўлічваючы членаў 6 філіялаў, раскінутых па ўсёй Аргенціне. Членаў „Беларускага Ачага” ў цэнтры горада абслугоўвала 44 тэрапеўтаў, 29 спецыялістаў, 14 зубных лекараў, два інстытуты па аналізах. Усе члены мелі права на бясплатны візіт лекара, а за лякарства плацілі 50 працэнтаў.

Уся гэта вялікая праца ляжала на плячах актывістаў. Клубы рабілі гадавыя планы. План залежаў ад ліку членаў і быў такі: столькі то завербаваць чытачоў нашых газет і новых членаў, столькі то даць бальяў-канцэртаў і пікнікаў. Вы павінны ўявіць сабе, што мы там не жылі вёскамі і гарадамі, як вы на Беласточчыне. Нам даводзілася траціць шмат часу, каб завербаваць аднаго чытача або члена. Мне, напрыклад, даводзілася два разы ў тыдзень ездзіць у клуб на рэпетыцыю хору, раз у тыдзень на сход актыву і раз у тыдзень слухаць і чытаць палітычную літаратуру ў бліжнім кругу людзей. Да таго трэба было разносіць газеты і дзяжурыць у камісіях на баль-канцэртах. Нашы газеты і журналы маглі існаваць толькі на сумленні актывістаў. На іх я штомесячна ахвяроўваў свой дзённы заробак, а потым купляў іх за нармальную цану.

Нашы клубы абзавяліся сваімі ўласнымі памяшканнямі. Напрыклад, клуб „Бялінскага” меў двухпавярховы будынак з дзвюма заламі (зімовай і летняй) для кіно і танцаў. На другім паверсе размяшчалася адміністрацыя клуба, бібліятэка і інш. У клубе „Максіма Горкага” была вялікая зацэментаваная пляцоўка для танцаў і кіно. У клубе „Астроўскага” таксама было абшырнае часовае памяшканне.

Прышоў 1955 год. Наша эміграцыя пачала масава вяртацца на радзіму. Нашы клубы аб'яднелі членамі, але і цяпер там некаторыя клубы існуюць і выдаюць сваю газету „Родной Голос”. Я разумею, як цяжка актывістам — „старым”, але нягледзячы на ўсё, яны помняць, што яны беларусы, і што ў іх ёсць вялікая радзіма.

Я вярнуўся з Аргенціны ў 1958 годзе. Уладзіўся жыць у Ташкенце. Тут жаніўся і працую па сваёй спецыяльнасці на мэблевай фабрыцы. Жывем у дастатках, але роднага краю не магу забыць. Мне ў 1968 годзе ўдалося з жонкай пабываць у родных Валілах і ў су-

седніх вёсках. Але, на жаль, наш візіт быў вельмі кароткі, усяго 10 дзён. У Валілах у свайго школьнага сябра Юльяна Дзярманскага я і пазнаёміўся з вашай газетай. Будзем жывы і здаровы, дык у недалёкай будучыні пазнаёмлюся і з беларусамі з БГКТ. А пакуль што буду цешыцца навінамі з вашай газеты.

Я ганаруся Гайнаўкай, хоць там у мяне няма нікога знаёмага. Я шлю сваё прывітанне і жадаю ім новых поспехаў у іх культурна-асветнай працы. Некалькі разоў даводзілася чытаць у „Ніве” пра Гарадок. Жадаю маім блізкім землякам з Гарадка добрых поспехаў у пашырэнні гурткоў БГКТ у суседніх вёсках. Жадаю таксама ГП БГКТ поспехаў у высакароднай справе развіцця роднай культуры. Я хацеў бы перапісвацца з таварышамі з БГКТ. А пакуль застаюся з сяброўскім паважаннем.

Іосіф Аляксандравіч Грыцук

Ташкент

22.03.1970

Варшаўскі баль

Надвор’е вечарам пятнаццатага студзеня было цудоўнае, каб толькі яшчэ не гэты страшны мароз, зусім не варшаўскі. Асабліва, калі чакаеш таксі. Урэшце едзе. Сядзем шчаслівыя і: „Палац культуры і навукі. Галоўны ўваход”. Едзем. Хаця толькі восьмая вечара, людзей на вуліцы нямнога, ды і тыя, хаваючы галовы ў каўнер, амаль падбегам кудысьці спяшаюцца. Заўважаю іх позіркі, зайздросныя, быццам бы гаварылі „во гэтакім павязло”. Таксі затрымалася. Мы, як і людзі з плошчы, падбегам накіроўваемся ў бок галоўнага ўваходу.

Тут разглядаемся. Многа народу, які тут ужо павольна перамяшчаецца, адны ўваходзяць у лабірынт Палаца, а іншыя ўсё наплываюць і наплываюць з панадворка. Дзе тут знайсці залу імя Дзяржынскага? Па-над галовамі, на апошняй ступені сходаў у гардэроб, заўважаю як бы кіруючага гэтым цячэннем, з чырвоным банцікам у лацкане замест кветкі, сакратара аддзела Янку Заброцкага і яшчэ двух малайцоў, таксама з банцікамі. Яны штораз змяняюцца. Так, гэта хлопцы з парадкавай службы, праваднікі ў лабірынце палаца. Пры іх дапамозе нам лёгка ўдаецца трапіць на сваё месца. Пасля некалькіх хвілін чакання ў чарзе да буфета, які вядзе ВЗГ „Старэ Мясце”, і наш столік робіцца больш мілым для люд-

скога вока. Цяпер ужо можна заняцца духоўнымі справамі, паглядзець, паслухаць. Здзіўляе сваёй прыгажосцю і велічынёй зала, плошча якой больш тысячы квадратных метраў. Дэкарацыі такой бадай яшчэ і не было, як беларускія балі балямі ў Варшаве. У перапынку ў часе танцаў спатыкаю галоўнага дэкаратара Янку Кабаца, родам з Гайнаўшчыны, цяпер студэнта архітэктуры Варшаўскай палітэхнікі. Ад яго даведваюся: пры дэкараванні залы штодзень, г.зн. у чацвер і пятніцу да дванаццаці гадзін ночы, а ў суботу да трох гадзін пасля абеду, працавала больш як па дзесяць чалавек; часткова дэкарацыю на баль атрымалі ад арганізатараў балю „Przodowników prasy”, які таксама адбываўся ў Палацы культуры і навукі. Потым нашу ўвагу прыцягвае аркестр. Толькі колькасці членаў аркестра не магу далічыцца. Потым даведваюся, што іграюць два спалучаныя аркестры.

„Галоўнакамандуючы” балем Янка Заброцкі сказаў мне, што гуляе тут каля 450 чалавек. Прыехалі яны з Гайнаўкі, Бельска, Беластока, Седлец, Лодзі, з Гданьска дык нават сама сакратар аддзела БГКТ Аня Красько; у асноўным аднак „варшавякі”. У зале відаць вольныя месцы. Дзіўна, а ўжо на тыдзень перад балем гаварылася, што ўсе білеты прададзены. Маё паляванне на сенсацыю, ці, інакш гаворачы, на большую аферу зусім не ўдалося. І тут быў вінаваты мароз, які перапужаў нават многіх выхаванцаў Беласточчыны. Тыя, што былі ўжо ў зале, зусім забыліся аб марозе, аб холадзе, тут было цёпла, міла. З розных бакоў доляталі напевы знаёмых з дзяцінства песень. Што раз хтосьці сустракаў знаёмага і — „колькі лет, колькі зім” чуваць было гromкае, ды званілі на шчасце, на добрую долю і на наша здароўе. Амаль без перапынку іграла музыка. Усе былі здзіўлены, калі ім паведамілі, што ўжо шостая гадзіна раніцы і канец балю. Не падумаўце, што ўсе так адразу і пайшлі дахаты. Многія яшчэ засталіся, каб паспяваць тое, „што ў нас на вёсцы спяваюць”.

А потым? Потым была нядзеля і ўсе дома адпачывалі. Не адпачывалі адны арганізатары. Яны думалі, як навесці парадак і як іх ацэняць не толькі прысутныя на балі, а і гаспадары. Як ацэняць удзельнікі, яшчэ невядома, вядома затое, што кіраўніцтва Палаца культуры і навукі ацаніла вельмі высока як удзельнікаў, так і арганізатараў.

Белы

12.03.1972

Беларусы ў Гданьску

Гданьск — вуліца Доўгі Тарг 8/10. Тут, у самым цэнтры марской сталіцы Польшчы, на другім паверсе знаходзіцца клуб гданьскага аддзела Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Увечары, пасля працы ці заняткаў у школе, прыходзяць сюды беларусы, каб некалькі гадзін пагаварыць „па-свойму“, пачытаць беларускія часопісы ці проста патанцаваць. Усе яны людзі розных прафесій: рабочыя, студэнты, настаўнікі, пенсіянеры — спалучае іх мова, пашана да традыцый, а таксама месца нараджэння — Беласточчына. Часта заглядаюць сюды і палякі — перасяленцы з Савецкага Саюза, якія калісь жылі сярод беларусаў, сёння прыходзяць яны ўспамінаць мінуўшчыну.

Гданьскі аддзел налічвае цяпер ужо 117 членаў і гэта ўжо моцная арганізацыя. Паўстаў у 1969 годзе з гуртка, які існаваў там ад 1967 года. Тады не мелі яшчэ свайго клуба, прыходзілася бадзяцца, шукаць памяшкання ў іншых. Найчасцей карысталіся клубам Украінскага грамадска-культурнага таварыства. Зрэшты, па сённяшні дзень гэтае супрацоўніцтва даволі моцнае, паколькі абедзве арганізацыі працуюць пад адным дахам. Старшыня Ваяводскага праўлення УГКТ Паўло Крымінскі прыхільным вокам глядзіць на Беларускае таварыства і хацеў бы гэтае супрацоўніцтва яшчэ больш зацесніць.

Член Галоўнага праўлення БГКТ доктар Аляксандр Баршчэўскі на другой справаздачна-выбарчай канферэнцыі, якая адбылася ў Гданьску 12 лютага, сказаў, што калісь, калі не мелі ўласнага клуба, было больш запалу, самаахвярнасці, чым цяпер. І гэта праўда. Але няма тут, мусіць, нічога дрэннага, гэта проста заканамернасць. Цяпер пара ўжо перайсці на вышэйшую ступень культурна-асветнай працы, на ступень арганізаванай дзейнасці. Патрэбна будзе тут дапамога Галоўнага праўлення з Беластока. На канферэнцыі аб такой патрэбе гаварылі многія. Запрашалі, каб часцей наведвалі Гданьск беластоцкія паэты, журналісты, дзеячы БГКТ. Такія сувязі неабходныя не толькі для іх, але і для нас, для Беласточчыны. Сярод членаў БГКТ у Гданьску многа студэнцкай моладзі, а Беласточчыне вельмі патрэбны разумныя і адукаваныя людзі. Залежыць нам на тым, каб як мага больш іх вярталася на Беласточчыну.

Большая дапамога з боку Галоўнага праўлення неабходная. Але Галоўнае праўленне ўсіх праблем не вырашыць. Члены БГКТ у Гданьску паказалі, што ўмеюць добра працаваць, добра пакіраваць культурна-асветнай працай. Вечарыны, якія арганізаваліся ў клубе, карысталіся вялікім зацікаўленнем не толькі сярод членаў таварыства, але ахвотна іх аглядалі ўкраінцы, грэкі, рускія. За грамадскую працу ў Аліўскім запарку аддзел атрымаў падзяку ад Прэзідыума гарадской рады.

У часе канферэнцыі многія наракалі, што сярод іх няма спецыяліста, які мог бы павесці хор ці тэатральны гурток. Не здаецца мне гэта праўдай. Сярод студэнтаў ёсць выпускнікі Бельскага педагогічнага ліцэя ці Беластоцкай настаўніцкай студыі, якія маюць музычную падрыхтоўку і маглі б павесці напэўна хор, а тэатральнага інструктара ў такім горадзе, як Гданьск, таксама, мусіць, не цяжка знайсці. З добра падрыхтаванай праграмай можна было б выступіць не толькі ў Гданьску, але і ў навакольных вёсках, дзе пражываюць украінцы. Зрэшты, старшыня Крымінскі сардэчна да гэтага іх заахвочваў.

Думаю, што новае праўленне, якое было выбрана на другой справаздачна-выбарчай канферэнцыі, пазбудзецца гэтых клопатаў і паставіць культурна-асветную дзейнасць яшчэ на вышэйшы ўзровень. 19-асабовае праўленне — гэта людзі маладыя, якім напэўна хопіць запалу і ахвоты да працы. Старшынёй аддзела другі раз быў выбраны Янка Мацкевіч, а сакратаром таксама другі раз Аня Красько. Рэвізійную камісію ўзначаліла Марыся Галёнка. Праблемы свайго аддзела на VII з'ездзе БГКТ прадставяць дэлегаты Аня Красько, Янка Мацкевіч і Віктар Кірылюк.

Станіслаў Пазнанскі

12.03.1972

Беласточчына — заўсёды блізкая

Калі прымусіць час сказаць „Бывай, Беласточчына“, вялікі боль кранае наша сэрца. Шкада нам пакідаць знаёмыя сцежкі, лясы, лугі з рознакаляровымі кветкамі, шумлівыя бярозы.

Многа беларусаў, асабліва моладзь, якая працягвае вучобу, пакідае родную старонку. На Гайнаўшчыне я жыла 19 гадоў. Думала, што калі на нейкі час трэба будзе пакінуць сваіх людзей, я буду адзінокая.

Памылялася. „Беластоцкі кут“ можна знайсці таксама ў другіх раёнах Польшчы. Сцвярджаю з уласнага вопыту. У Варшаве я яшчэ нядоўга таму, што я толькі на першым курсе. Многа ёсць тут студэнтаў у вышэйшых навучальных установах. Мы — беластачане, ствараем адну дружную сям’ю. Нашым, можна сказаць, гімнам з’яўляецца песня „Беласточчына“. Традыцыйных фальклорных песень беларускага народа, якія яшчэ карысталіся папулярнасцю сярод нашых дзядоў і бацькоў, можна кожную нядзелю паслухаць у беларускім клубе, які існуе пры БГКТ. Хаця памяшканне невялікае, аднак тут так прытульна і прыемна, што сапраўды — як у мамы. Хто дома не ўмеў спяваць многіх песень, тут навучыцца. Калі хто даўно не чытаў „Нівы“ (асабліва дзяўчаты „Сэрцайка“), заўсёды можа пачытаць. Ёсць таксама невялікая бібліятэка, для зацікаўленых заўсёды даступная. Клуб мае свой аркестр, які ў кожную нядзелю іграе танцавальныя мелодыі.

Пасля заканчэння ліцэя мае мары збыліся, шчасце ўсміхнулася, і я апынулася ў студэнцкім асяроддзі. Шчыра прызнацца, у той час мне не хапала аптымізму. Я ніколі не забуду слоў майго настаўніка беларускай мовы мгр В. Сакоўскага, які гаварыў нам: „Хто хоча дабіцца свайго — даб’ецца“.

Сябры з астатніх класаў тэхнікумаў і ліцэяў! Не палохайцеся ўступных экзаменаў у вузы — веды пераламяць усё.

Мы, беластачане, будзем вас чакаць на Сенатарскай — на танцах і тады супольна заспяваем „Люблю я край, старонку гэту“.

Усяго найлепшага ад сяброўкі

Валі Петручук

26.03.1972

НА ЛІДЧЫНЕ І ГАЙНАЎШЧЫНЕ

„Ніва“ на Лідчыне

Моцна падружыліся са штотыднёвікам „Ніва“ сяляне Ваверскага сельсавета Лідскага раёна. На 1971 год мясцовыя жыхары выпісалі 48 экзэмпляраў гэтага выдання (гадавой працягласцю). Пастаяннымі падпісчыкамі „Нівы“ з’яўляюцца Іван Вінцкевіч і Марыя Раўба з вёскі Мікутвы, Алена Валынец і Соф’я Станкевіч з Альхоўкі, Іван Вашкевіч і Іван Васілевіч з Серафінаў, Марыя Васілеўская

і Уладзіслаў Сяўрук з Паперні і многія іншыя.

— Палюбілі тутэйшыя жыхары беластоцкую „Ніву“, — расказвае начальнік паштовага аддзялення ў Ваверцы Зінаіда Міхайлаўна Дзянісенка. — Людзі цікавяцца жыццём сваіх польскіх суседзяў. І асабліва чытаюць у нашых вёсках змешчаныя на апошняй старонцы пацешныя гісторыі і кур’ёзы.

Задаволены і юныя чытачы — дзеці падпісчыкаў. Рабяты ахвотна чытаюць дадатак да „Нівы“ — газеты „Зорка“. З яе дапамогай многія вучні завязалі перапіску з польскімі гарцэрамі. Так „Ніва“ працуе дзеля ўмацавання дружбы брацкіх народаў.

Да сказанага вышэй застаецца дадаць, што многае па прапагандзе „Нівы“ зрабіла Зінаіда Міхайлаўна. А з яе бяруць прыклад іншыя сувязісты, якія распаўсюджваюць штотыднёвік БГКТ у другіх сельсаветах.

Алесь Жалкоўскі

рэдактар Лідскай газеты „Уперад“

28.02.1971

Гайнаўскі павет вядзе ў падпісцы „Нівы“

Ажыўленую дзейнасць працягваюць працаўнікі поштаў Гайнаўскага павета ў распаўсюджванні „Нівы“. Гэта станоўчая з’ява, асабліва ўлічваючы спецыфіку гэтага рэгіёна. Амаль ва ўсіх поштах назіраем сістэматычны рост паказчыка падпіскі на беларускі тыднёвік. Гэта стала магчымым дзякуючы поўнаму зразуменню пытання сярод адказных працаўнікоў акруговага паштовага ўпраўлення ў Гайнаўцы, начальнікаў і пісьманосцаў на месцах. Калі ў студзені гэтага года былі ў павеце 1 934 падпісчыкі, дык у маі — 2 453. Павялічылася, значыць, тут падпіска „Нівы“ на 519 экзэмпляраў.

Асабліва варта падкрэсліць працу паштовых працаўнікоў у Кляшчэлях, дзе падпіска „Нівы“ павялічылася на 67 экзэмпляраў, і ў Старым Ляўкове, дзе нашага тыднёвіка пабольшала на 49 экзэмпляраў. Падобнае становішча назіраем у Нараўцы, Кленіках і на многіх іншых поштах.

Не без значэння тут дзейнасць саміх пісьманосцаў. Яны ж маюць непасрэдную сувязь з чытачом. У падпісцы „Нівы“ вядуць Анатоль Манцюк з Кляшчэляў (60 экзэмпляраў) і Мікалай Лясота з Нараўкі (79 экзэмпляраў). З гэтага факту робім вывады, што пры доб-

рай ахвоце можна значна павялічыць падпіску „Нівы”. На нашу думку, яшчэ не ўсе магчымасці выкарыстаны ў гэтым напрамку. Нявыкарыстаныя рэзервы патэнцыяльных падпісчыкаў „Нівы” можна знайсці яшчэ ў школах, дзе выкладаецца беларуская мова.

„Ніва” змяшчае матэрыялы, якія можна выкарыстаць пры навучанні роднай мовы. Апрача таго, тут друкуецца матэрыял, прысвечаны актуальным пытанням паўднёва-ўсходніх паветаў Беластоцчыны. Спадзяемся, што супольнымі намаганнямі даб’емся ў падпісцы „Нівы” яшчэ лепшых вынікаў. І не толькі ў Гайнаўскім павеце.

М. Гогель

13.05.1973

У ГУРТКАХ БГКТ

Турызм

Атракцыйнай формай працы гурткоў БГКТ з’яўляюцца турыстычна-краязнаўчыя экскурсіі. Хіба не знойдзецца ані адзін гурток, члены якога не хацелі б наладзіць экскурсіі ў горад у тэатр, наведаць прамысловае прадпрыемства, палюбавацца прыгажосцю мазурскага краявіду, пазнаёміцца з гістарычнымі помнікамі культуры Кракава, Варшавы ці адпачыць у сонечных праменнях на пясчаных берагах мора. Многа шматлікіх арганізацый і ўстаноў займаецца папулярызаваннем краязнаўчага турызму, а мала хто з іх прыходзіць вясковай грамадскасці з канкрэтнай дапамогай у забеспячэнні танных сродкаў транспарту, начлегаў і г.д.

Можа хто-небудзь з чытачоў у гэтым месцы хацеў бы супярэчыць мне ўказваючы на турыстычна-выпачынктовую спудзельню „Грамада”. Сапраўды, „Грамада” паклікана з мэтай папулярызавання і арганізацыі турызму і адпачынку сярод вясковага насельніцтва.

Але адразу хочацца запытацца: колькі з гэтых удзельнікаў складаюць сапраўдныя жыхары вёсак? Думаю, што лік іх быў бы не надта вялікі, таму што маючы на ўвазе рэнтоўнасць „Грамада” пабірае высокую аплату за выпазычанне аўтокараў, і гурткам БГКТ, ЗМВ не аплочваецца ездзіць гэтымі аўтокарамі на экскурсіі. А ездзяць імі найбольш вучні сярэдніх школ з павятовых гарадоў і малых мястэчак, працаўнікі розных вясковых устаноў, якім улады зафундавалі экскурсію і г.д. Не ведаю, ці знойдзецца ў ваяводстве

гурток БГКТ ці якой-небудзь іншай арганізацыі, якая скарыстала б тры ці чатыры разы ў год з аўтокараў „Грамады” да паездкі, напрыклад, у тэатр. Наш гурток БГКТ, на некалькі экскурсій у тэатр арганізаваных на працягу апошніх гадоў, толькі адзін раз скарыстаў з услуг „Грамады”, а калі б карыстаў часцей, дык лік 8 паездак у тэатр зменшыўся б да 2-3. Нават за выкупленне білетаў у тэатр праз гэтую спудзельню трэба плаціць па 1 зл. даражэй. „Грамадзе” разыходзіцца не толькі пра папулярызацыю турызму і павышэнне культуры на вёсцы, але між іншым, як і кожнай спудзельні, пра выкананне фінансавых планаў. Праўда, ёсць заслугі „Грамады” ў развіцці турызму і культуры на вёсцы. Але справа ў тым, што гэтыя заслугі ў параўнанні да магчымасцей гэтай спудзельні і яе тэарэтычных закладанняў вельмі малыя.

Прыпамінаецца мне мінулае, калі наша таварыства магло не толькі папулярываваць турызм, але і мела магчымасці быць выканаўцам запатрабаванняў вясковай грамадскасці ў гэтай дзялянцы жыцця. Маю на думцы тыя гады, калі Галоўнае праўленне мела свой уласны аўтокар. Добра заслужылася тады наша таварыства ў развіцці турызму на вёсцы. Безумоўна, лепш чым „Грамада”. Многа вучняў пачатковых школ з вёсак, членаў гурткоў і аднавяскоўцаў выязджала гэтым аўтокарам на экскурсіі таму, што адплатнасць была малая, 5 зл. за кіламетр. Шкада, што зараз жа такія магчымасці не існуюць. А наш заслужаны аўтокар дачакаўся даволі сумнай бяздушнай старасці — стаіць бядняга на паркінгу пры вуліцы Сянкевіча і хіба ніхто не ведае, што з ім зрабіць. І таму ў адрас Галоўнага праўлення БГКТ накіроўваем патрабаванні зацікавіцца гэтай справай, разважыць магчымасці рамонт старога аўтокара, а калі не, дык далажыць намаганняў у пакупцы новага. Думаю, што ваяводскія ўлады ў гэтай справе для супольнай карысці павінны прыйсці Галоўнаму праўленню з усебаковай дапамогай. А варта паклапаціцца. Возьмем для прыкладу наш гурток БГКТ. Людзі прывыклі ездзіць у тэатр. Зараз жа дзеці і пажылыя жыхары звяртаюцца з запытаннямі, чаму не арганізуем экскурсій. Адказ просты. Няма дзе дастаць таннага аўтокара. І такім чынам палова атракцыйнай і надзвычай карыснай працы гуртка адпала. Пры шматлікіх гуртках БГКТ дзейнічаюць тэатральныя калектывы, якія адплатна даюць свае пастаноўкі і такім чынам збіраюцца пэўныя су-

мы грошай. Паўстае праблема, што зрабіць з імі. Некаторыя гурткі за гэтыя грошы рамантуюць святліцы, купляюць светліцовыя прылады як: тэлевізары, грамафоны, магнітафоны, але і бываюць, на жаль, і такія здарэнні, калі гэтыя грошы прапіваюць. Вельмі добрым укладаннем запрацаваных супольна грошай з'яўляецца арганізаванне турыстычна-краязнаўчых экскурсій.

С. Філіпюк

Паўлы
22.05.1966

Старшыня і яго гурток

Міхась Гацута з Навакорніна (Гайнаўскі павет) — малады гаспадар. Працуе з бацькамі на дзесяцігектаровай гаспадарцы. Закончыў СПР, затым сельскагаспадарчы тэхнікум у Дайлідах, цяпер вучыцца завочна ў СГТВ. Яго гаспадарка ўзорная. Міхась Гацута прымяняе высокія дозы мінеральных угнаенняў і атрымлівае высокія ўраджаі (35 цэнтнераў з гектара). Большасць работ на сваёй гаспадарцы выконвае пры дапамозе машын.

Апрача гэтага, Міхась Гацута — грамадскі актывіст. Некалькі год з'яўляецца ён старшынёй гуртка БГКТ. Члены гуртка, якім ён кіруе, шмат месца ў сваёй працы прысвячаюць грамадскім чынам. Між іншым, працавалі яны пры пабудове супрацьпажарнага басейна, будавалі дарогу паміж Навакорнінам і Чыжыкамі, цяпер жа плануюць пабудаваць рамізу-святліцу. Ужо ўзяліся за звозку будаўнічых матэрыялаў.

— Пару год таму назад быў у нас мастацкі калектыў, — успамінае Міхась Гацута, — але распаўся. Між іншым, таму, што не было адпаведнага памяшкання, дзе можна было б праводзіць рэпетыцыі. Цяпер члены нашага гуртка выкарыстоўваюць невялічкую залу ў школе. Тут арганізуюцца сустрэчы з цікавымі людзьмі. Калі пабудуем святліцу, спадзяемся, што праўленне аддзела БГКТ у Гайнаўцы дапаможа нам арганізаваць сеансы савецкіх фільмаў, якія ў нашым асяроддзі карыстаюцца вялікай папулярнасцю, а таксама выступленні эстрадных калектываў і „Лявоніхі“.

Віктар Бура

Гайнаўка
17.10.1971

Драмгурток з Сакоў

22 студзеня 1972 года драмгурток БГКТ з вёскі Сакі Бельскага павета арганізаваў выезд у Плёскі. З дому выехалі ў пяць гадзін вечара. Ехалі санкамі. Паганялі каня Янка Койлюк і Юзік Дамброўскі. Хаця на дварэ быў мароз, аднак ехалася вельмі весела. Усе жартавалі, а нават прабавалі спяваць. На месца прыехалі ў шэсць гадзін вечара.

Людзей была поўная зала. Была не толькі моладзь, але вельмі многа старэйшых. Нашы артысты хутка пераапрапуліся. Праграму распачала Тамара Паўлючук „Прывітальным словам” Віктара Шведа. У нашай праграме былі песні, гумары, скетчы, фельетоны і дзве п’есы: „Суд” Галубка і „Вываражыла” Геніюша. Усе глядачы вельмі ўважліва прыглядаліся да таго, што рабілася на сцэне. Па тварах прысутных было відаць, што людзі вельмі задаволены. Найбольш ім спадабалася п’еса „Суд”. Яна зрабіла на іх вялікае ўражанне. Праграма працягвалася дзве гадзіны. На заканчэнне была выканана песня пад загалоўкам „Наш сусед” у выкананні Ані Лазовік і Валі Дамброўскай. Да ўсіх песень на гармоніку акампаніраваў Коля Петручук. Нашы артысты мусілі некалькі разоў выходзіць на сцэну, бо людзі гэтата дамагаліся. Пасля заканчэння праграмы Іра Нікалаюк — член нашага драмгуртка запрасіла ўсю моладзь на танцы. Забава працягвалася вельмі доўга. Было весела. Уся моладзь танцавала. Калі прыйшоў час збірацца дадому, нікому не хацелася ад’язджаць. Аднак, як гавораць, „каму ў дарогу — таму час”. Колькі не гуляй, а дамоў ехаць трэба. Адным словам гэты вечар надоўга застанецца ў памяці. Гэта было ўжо нашае трэцяе выступленне.

Старшыня гуртка

Міхась Шаховіч

Сакі

27.02.1972

Хто каго зняважыў?

31.01. 1972 г. у Мілейчычах наш сябра, член БГКТ Сцяпан Вяслоўскі абурыўся на Янку Давідзюка за тое, што той, ветліва запрашаючы яго да гутаркі, назваў яго „сябрам“. Сцяпан проста сказаў Янку: „Ты мяне зняважыў, ты назваў мяне жабраком“. Янка цярпліва тлумачыў, што гэта не так, што ён назваў яго проста калегам. Але Сцяпан па-свойму даказваў, што слова „сябра“ зневажае яго. У гэтай спрэчцы нічога не было б асаблівага, каб не факт, што Сцяпан з’яўляецца служачым, а Янка селянінам. У Сцяпана членскі білет БГКТ і такі ж у Янкі. Чаму ж тады так дзеецца? Яны ж да таго актывісты таварыства, прымаюць актыўны ўдзел у грамадскім, гаспадарчым і палітычным жыцці. У іх жа тыя самыя імкненні. Чаму тады родная мова селяніна Янкі з’яўляецца ў іх перашкодай?

Гутарку падслухаў і запісаў старшыня гуртка БГКТ у Мілейчычах

Сяргей Крэйза

5.03.1972

Мы былі ў тэатры на „Трыбунале“

Гісторыя была такая: даведаліся мы, што ў Беластоцкім тэатры ідзе п’еса беларускага аўтара, і адразу рашылі паехаць на яе. Трэба падзякаваць тут нашай настаўніцы Лене Тапалянскай, што добра сумела арганізаваць гэты выезд у Беласток, у тэатр Вянгеркі. Наш гурток БГКТ меў умела выгаспадараваныя і адложаныя на ашчаднай кніжцы грошы. Мы нанялі ў ПОМе ў Нарве аўтобус і ў радасным настроі 40 чалавек паехалі ў тэатр. Была гэта група людзей — члены гуртка БГКТ і нашага мастацкага калектыву. Сярод нас былі і маладыя, якія памагалі нашаму гуртку ў яго выездах на сёлы з мастацкімі пастаноўкамі. За аўтобус мы заплацілі 640 зл., а яшчэ раней выслалі адну з жанчын, каб купіла нам білеты ў тэатры.

Мы ўсе хочам даць высокую ацэнку бацьку Цярэшку. Мы бачылі на яго прыкладзе, як чэсна і скромна можна прайсці праз жыццё, як служыць другім і як цаніць сваю свабоду. Глядзелі мы п’есу і то смяяліся, то слёзы плылі ў нас з вачэй. Нам спадабалася прад-

стаўленая аўтарам беларуская сям'я, якая больш, чым жыццё, цаніла Радзіму. Вяртаючыся дадому познім вечарам, мы глыбока задумаліся над лёсам Валодзі, які аддаў жыццё за Радзіму.

Анна Стахвіюк

Трасцянка
22.04.1973

НА ЛІТАРАТУРНАЙ НІВЕ

Літаратурны семінар

У днях 14 і 15 мая 1966 г. у Доме настаўніка ў Гайнаўцы адбыўся чарговы семінар літаб'яднання „Белавежа”. У семінары ўдзельнічала большая частка „белавежцаў”. Прымалі таксама ўдзел старшыня і сакратар ГП БГКТ тав. тав. Вінцук Склубоўскі і Уладзімір Юзвюк, госцем быў выкладчык Мінскага ўніверсітэта, які зараз вядзе заняткі на беларускай кафедры ў Варшаве, Янка Саламевіч, а таксама гайнаўская моладзь, якая пачала друкаваць свае першыя творы ў „Клубе ліцэіста”. На семінары многа часу прысвечана справам арганізацыйнага і выдавецкага характару. Яшчэ раз унесена неабходныя папраўкі ў статут літаб'яднання, які неўзабаве надрукуецца.

Сарганізавана аўтарскія сустрэчы, якія члены літаб'яднання правялі ў школах або клуба-кавярнях (так ужо модных цэнтрах культуры на гайнаўскіх вёсках). І так, у барысаўскай школе выступалі Янка Цялушэцкі і Уладзіслаў Дваракоўскі, у вёсцы Крывец — госць з Мінска Янка Саламевіч і А. Барскі, у в. Ласінка — Янка Чыквін і Юрка Геніюш, у вёсцы Макаўка выступаў Сымон Раманчук, у клуба-кавярні ў Адрынках — Віктар Швед і Мікола Лобач. Аўтарскія вечары прайшлі паспяхова. Сведчыць хаця б аб тэтым сардэчная атмасфера, у якой праводзіліся такія мерапрыемствы, букеты кветак і шчырыя пажаданні далейшых поспехаў у працы на літаратурнай ніве, накіраваныя да аўтараў.

Калі вярталіся мы ўжо апоўначы ў Гайнаўку, наша „Ныса” была ўквечана букетамі гваздзікаў, цюльпанаў і др. вясеннімі кветкамі. Усе ад шчырых прыхільнікаў паэтычнага слова нашага роднага, беларускага. Гэга быў асаблівы вечар, вечар — маніфестацыя пісанага беларускага слова. Новыя мастацкія працы выстаўлялі Віктар Ка-

бац і Анатоль Корзун. Усе яны карысталіся прыхільнай ацэнкай.

На семінар аўтары прывезлі запас вершаў і апавяданняў. Свае новыя вершы чыталі паэты Янка Чыквін і Віктар Швед, а апавяданні прэзаікі Янка Целушэцкі і Юрка Геніюш. Многа ўвагі ацэнцы твораў членаў літаб'яднання прысвяціў загранічны госць Янка Саламевіч.

У выніку выбараў новага праўлення літаб'яднання старшынёю выбрана Алеся Барскага, а членамі: Янку Чыквіна, Віктара Шведа, Віктара Кабаца і Юрку Геніюша.

Пасля семінара ў Доме настаўніка з нагоды Дня дзеяча культуры была наладжана мастацкая вечарына, на якую запрасілі ўсіх „белавеццаў”.

Янка Целушэцкі

5.06.1966

Беларуская паэзія ў Дні асветы

У сувязі з Днямі асветы, кніжкі і прэсы ў Гайнаўскі павет завітаў з Варшавы беларускі паэт Віктар Швед. Правёў ён час надзвычай працавіта. У тэрміне ад 14 да 17 мая г.г. адбылося дзесяць аўтарскіх сустрэч у наступных мясцовасцях: Адрынкі, Іванкі, Храбустоўка, Бялкі, Трасцянка, Соцы, Ваські, Койлы, Новы Корнін і Лука. Разам з паэтам В. Шведам у Адрынкі і Іванкі прыбыла рэдактар „Зоркі” Яніна Чарнякевіч, якая надзвычай цікава расказала прысутным на сустрэчах аб тым, як друкуецца „Зорка”. Яніна Чарнякевіч заахвочвала школьнікаў да ўтрымлівання пастаяннага кантакту з „Зоркай”. Гэты кантакт павінен праяўляцца ў выглядзе інфармацыі аб працы школы, вёскі, дзейнасці гарцэрскіх арганізацый, а таксама ў галіне вучнёўскіх спроб у літаратурнай творчасці. Рэдактар „Зоркі” рабіла памятнаы здымкі настаўнікаў і вучняў з В. Шведам.

Аўтарскія сустрэчы праходзілі вельмі цікава. Пасля выступлення В. Шведа з вершамі са зборніка „Жыццёвыя сцежкі”, а таксама з новымі, яшчэ не друкаванымі творамі, вучні дэкламавалі вершы і спявалі песні на словы паэта. В. Швед адказваў на шматлікія надзвычай цікавыя запытанні вучняў. Пасля кожнай сустрэчы В. Швед атрымліваў букеты кветак ад вучняў, якія ад імя настаўнікаў і ўсяе школы дзякавалі паэту за выступленні, а таксама Гайнаўскаму адзелу БГКТ за арганізацыю аўтарскіх сустрэч. Аб вялікім зацікаў-

ленні літаратурнай творчасцю В. Шведа сведчыць найлепш той факт, што на сустрэчах падпісаў ён настаўнікам і вучням звыш 370 экзэмпляраў свайго паэтычнага зборніка.

На асаблівую пахвалу ў падрыхтоўцы аўтарскіх сустрэч і ў зацікаўленні жывым беларускім словам заслугоўваюць кіраўнікі і настаўнікі школ у Адрынках, Бяляках, Луцэ, Соцах і Трасцяныцы. Былі, на жаль, і такія мясцовасці, як напр. Койлы, дзе паэт не адчуў тае цеплыні і сардэчнасці, з якой сустракалі і сустракаюць іншыя школы.

Будучы ў Новым Беразове В. Швед наведваў хворага Якуба Мартынюка, былога матроса „Аўроры” і прачытаў прысвечаны яму верш, які Я. Мартынюк успрыняў са слязамі ў патухлых ужо вачах. Паэт падпісаў былому матросу „Аўроры” свой паэтычны зборнік.

Аўтарскія сустрэчы арганізаваў аддзел БГКТ супольна з Пявятовай бібліятэкай у Гайнаўцы.

Віктар Бура

Гайнаўка

9.06.1968

Сустрэчы з паэтамі

30 і 31 кастрычніка г.г. „белавежцы” Віктар Швед і Ян Чыквін правялі шэраг аўтарскіх сустрэч у Сакольскім і Дуброўскім паветах. Выклікалі яны жывое зацікаўленне насельніцтва. Людзі ставілі паэтам шмат пытанняў, а таксама ахвотна набывалі іх зборнікі.

Сустрэчы адбыліся ў наступных мясцовасцях: Кнышэвічы, Сухінічы, Астравок, Востраў-Паўночны, Гаркавічы, Сукавічы (Сакольскі павет), Сыркоўцы, Хілімоны і Вострава (Дуброўскі павет).

Ірэна Анашка

5.12.1971

Больш такіх сустрэч

У сталіцы часта бываюць сустрэчы з паэтамі, пісьменнікамі, артыстамі і палітычнымі дзеячамі. Але такія сустрэчы, як тая, што адбылася 18 снежня ў Інстытуце рускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта, бываюць рэдка. Гэта была сустрэча з беларускімі паэтамі, якія жывуць і пішуць у Польшчы. Было іх чацвёра: Аляксандр Баршчэўскі (Алесь Барскі), Віктар Швед, Янка Чыквін і Аляксей Казбярुक.

Самая вялікая зала Інстытута была запоўнена моладдзю. Суст-

рэчу гэту арганізавалі гурток ЗМВ, які дзейнічае пры Інстытуце рускай, украінскай і беларускай філалогіі, і варшаўскі аддзел БГКТ. Прыемны гэта быў вечар. Удзельнічалі ў ім студэнты ўсіх вышэйшых навучальных устаноў нашай сталіцы.

Паэты добра падрыхтаваліся да гэтай сустрэчы. Спачатку яны чыталі свае новыя вершы. Былі здзіўлены, калі тут жа пасыпаліся пытанні, як дождж, бо вялікая частка ўдзельнікаў гэтай вечарыны зусім не ведала беларускай мовы. Пытанні сведчылі, што ўсе добра зразумелі паэтаў. А пытанні сыпаліся, усё новыя і новыя. Ужо здавалася, што і ранак нас так застане, што пытанням не будзе канца.

Шкада толькі, што паэты мелі з сабой так мала сваіх кніжак. Многім не хапіла зборнікаў Алеся Барскага і Віктара Шведа.

Усе, хто быў на гэтай сустрэчы, пакідалі яе з думкай, што будзе яна не апошняй.

Павел Гілеўскі

Варшава
30.01.1972

НЕДАХОП КНІЖАК НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

У бібліятэках

3 72 тысяч кніжак, якія знаходзяцца ў 17 бібліятэках у грамадах Гайнаўшчыны, гарадской і павятовай бібліятэках у Гайнаўцы, карыстае 9 478 чытачоў. Бібліятэкі Гайнаўшчыны займаюцца не толькі пазычанням кніжак. Вядуць яны таксама культурна-асветную працу, арганізуюць конкурсы для чытачоў, вечарыны, спатканні з літаратарамі, наладжваюць лекцыі і „згадуй-згадулі“. На асаблівае падкрэсленне за культурна-асветную дзейнасць заслугоўваюць бібліятэкі ў Дубічах-Царкоўных, Чаромсе, Белавежы, Старым Ляўкове і Новаберазове.

Ю. Козак

Гайнаўка
9.01.1966

БЕЛАВЕЖА

Пад развагу

Сярод сродкаў і форм масавага пераказу ведаў г.зн. асветы і культуры да шырокіх мас важнае, а мо галоўнае месца займае кніжка і прэса. Кніжка здабыла сабе аўтарытэт, а яе любіцеляў — чытачоў пабольшваецца. Нават для далейшага пашырэння чытальніцтва кніжак не перашкаджае так цяпер папулярны тэлевізар. Аб гэтым сведчаць наступныя факты: калі ў 1964 годзе лік здабытых чытачоў ва ўсіх публічных бібліятэках і бібліятэчных пунктах Беларускай Рэспублікі склаў 17,1% у адносінах да агульнага насельніцтва ваяводства, то за 1965 год узрос ён звыш 20%. А гэта ўжо вялікія дасягненні.

Здаецца няма ў тым нічога дзіўнага, калі рэальна глядзець на наш час, у якім жывем. І сапраўды, многія чытаюць кніжкі, бо вучацца ці пашыраюць здабытыя ведаў ў розных школах. Многія праз пашырэнне ведаў з кніжак стараюцца дотрымаць кроку дынамічнаму развіццю навукі і тэхнікі — шпарка паступаючай цывілізацыі. Іншыя чытаюць як любіцелі кніжак для культурнага адпачынку і г. д. Але ёсць і такая праўда, хаця яна горкая, што большасць сяброў і сябровак вёскі ці меншых гарадоў нічога не чытаюць, а таму адстаюць ад жыцця, ад кроку ўперад. Таму кніжку заўсёды і няспынна трэба прапагандаваць, хаця гэта не так простая і не лёгкая справа.

Гэта ведаюць і бібліятэкары, і вышэйшыя ўлады публічных бібліятэк, і шматлікія іншыя прадпрыемствы і арганізацыі, пакліканыя да культурна-асветнай дзейнасці. І не толькі ведаюць, яны многа памагаюць бібліятэкарам у далейшым пашырэнні чытальніцтва кніжак рознымі спосабамі, такімі як арганізаванне розных конкурсаў і здабыванне фінансавых сродкаў за пэўныя дасягненні, арганізаванне розных шкаленняў бібліятэкараў і кіраўнікоў бібліятэчных пунктаў, падборка кадраў і многа іншых форм і спосабаў, каб здабываць штораз больш чытачоў.

Зусім інакш выглядае чытальніцтва кніжак на беларускай мове. Яно не пашыраецца, але часткова зменшваецца, хаця і так вельмі малы працэнт чытачоў чытае кніжкі на беларускай мове ў адносінах да ліку беларускага насельніцтва. А вось прыклад з Бельскага павета. У 1965 годзе было 16 964 чытачоў агулам усіх узятых, што складае 23,2% у адносінах да агульнага насельніцтва ў гэтым паеве. У тым

ліку было 1 610 чытачоў тых, якія між іншым чыталі і кніжкі на беларускай мове. Складае гэта каля 5% у адносінах да колькасці беларускага насельніцтва ў Бельскім павеце. Кніжак у гэтым жа годзе агулам выпазычана 251 597, у тым на беларускай мове — 7 335, што складае няцэлых 3% ад агульнага ліку выпазычанняў.

Гэта ў Бельскім павеце, у тым, у якім непараўнальна да іншых паведаў найбольшы дасягненні ў распаўсюджванні чытальніцтва кніжак на беларускай мове. А як занябана гэтая справа ў іншых 5-6 паветах Беластоцчыны сцвярджае той факт, што лік 1 610 чытачоў і лік 7 335 выпазычанняў у Бельскім павеце складае амаль палавіну ўсіх разам узятых чытачоў беларускай кніжкі і выпазычанняў у Беластоцкім ваяводстве. Дацэнхваючы ролю чытальніцтва кніжкі і прэсы ў наш час, хацеў бы, каб гэтыя вышэйпаданыя статыстычныя даныя не бачыць як артыкул песімізму, але каб яны сталіся для ўсяго актыву БГКТ, для ўсіх бібліятэкараў трывожным сігналам.

Гэтага агромнага недахопу ў культурна-асветнай працы, да якой паклікана БГКТ, на жаль, ніхто не хоча бачыць, а як бачыць, то не хоча яго закранаць. Але вельмі добра сталася, што Нацыянальная камісія Ваяводскага камітэта ПАРП на сваім пасяджэнні нам усім падказала (ці прыпомніла), што на гэтым адрэзку культурна-асветнай працы маем вялікія недахопы.

Дзе ляжыць прычына гэтага недахопу? Па-першае, мае важнае значэнне тое, што ў бібліятэках няма дастатковай колькасці кніжак з адпаведнай тэматыкай, дык і з тых што ёсць, многія ўжо перастарэлыя. А яшчэ горш, што ў 1965 г. нельга было наогул купіць кніжак на беларускай мове ў бібліятэкі.

Па-другое, і то вельмі важнае, а мо галоўнае, што распаўсюджванне кніжкі на беларускай мове здадзена на ласку і няласку бібліятэкараў і то не рэдка такіх, якія не ўмеюць чытаць альбо не хочуць кніжак на беларускай мове, а таму не ведаючы зместу кніжкі няма магчымасці яе прапагандаваць. Трэба, каб увесь актыў БГКТ, пачынаючы ад гурткоў, павятовыя аддзелы на чале з ГП БГКТ у сваіх планах і культурна-асветнай працы прызналі для кніжкі і яе папулярызацыі прыярытэт.

Мне здаецца, што пад кіраўніцтвам ГП БГКТ павінна адбыцца дакладнае падсумаванне нашых дасягненняў і недахопаў у галіне культурна-асветнай працы з галоўным падкрэсленнем чытальніцтва

кніжкі і прэсы і накрэсліць на новы культурна-асветны год 1966/1967 мерапрыемствы, якія павінны прычыніцца да ліквідацыі паўсталых недахопаў у галіне развіцця чытальніцтва кніжак на беларускай мове.

На маю думку трэба апрацаваць і ўвесці форму шкалення бібліятэкараў (асобныя семінары), трэба арганізаваць розныя конкурсы, а ў больш актыўных гуртках БГКТ арганізаваць праблемныя чытальніцкія калектывы. Гэтыя і іншыя формы памогуць нам выйсці з маразму, які апанаваў так важную галіну распаўсюджвання ведаў, асветы і культуры сярод дарослых пры дапамозе кніжак.

Арцём Чыквін

кіраўнік Павятовай бібліятэкі ў Бельску
5.06.1966

Нам цяжжавата

Хачу падзяліцца сваімі заўвагамі аб працы настаўніка пачатковай школы з беларускай мовай навучання. Гутарка аб класах I-IV пачатковай школы, дзе працуе пераважна адзін настаўнік у спалучаных класах. Здавалася б, што ў гэтых класах вучыць дзяцей не цяжка, а цяжкасці адносяцца да самой метадычнай падрыхтоўкі і вопыту настаўніка. Але справа выглядае інакш.

Нам трэба рэалізаваць праграму новай зрэфармаванай школы, дзе ў старэйшых класах многа прадметаў, а ў першым класе ўсе на роднай беларускай мове. Напэўна гэта добра, што навучаем спачатку на роднай, амаль матчынай мове. Гэта лягчэй дзецям, але не зусім лёгка настаўніку, які нават нядрэнна валодае беларускай мовай. Справа датычыць патрэбных падручнікаў і іншых навучальных дапаможнікаў, з якімі пакуль што слабавата. У школах з польскай мовай навучання рэалізаваць праграму многа лягчэй. У першым класе вучні карыстаюцца абшырным „Элемэнтажэм” і „Першай чытанкай”. Што ж нам рабіць з нашым тоненькім букваром, калі яго канчаем? Дзе і адкуль браць чытанкі? Патрэбнай літаратуры, каб развіць тэхніку чытання першакласнікаў, пераважна няма ў нашых школьных бібліятэках, а і купіць чаго ў кнігарнях не знойдзецца. „Зорка” з „Нівы” таксама непасавана да гэтага ўзросту. Крыху лепш гэтая справа выглядае ў другім, трэцім і чацвёртым класах, але і там падабраць што-

небудзь патрэбнае па праграме вельмі цяжка.

Асабліва скупой з'яўляецца чытанка ў другім класе. Але і з гэтым можна яшчэ нейк памірыцца. Акрамя падручнікаў да навучання чытання і пашырэння кругагляду, якімі з'яўляюцца: „Наш буквар“ у першым класе і „Беларускае слова“ ад II да IV класа, існуе патрэба падручнікаў з матэрыяламі да навучання граматыкі і арфаграфіі.

Штопраўда, у дапамогу прыйшлі імпартаваныя з БССР падручнікі — „Беларуская мова“. Толькі, на жаль, гэтыя падручнікі, напэўна добрыя ў Беларускай Рэспубліцы, зусім не падыходзяць да нашай праграмы. І тут настаўнік мусіць выбраць адзін з двух варыянтаў працы: або абапірацца на вучнёўскіх падручніках і адступіць ад праграмы (а гэта безумоўна лягчэй), або шукаць па ўсіх кутках патрэбнага матэрыялу, ці мо самому выявіць „аўтарскія здольнасці“, што не заўсёды і не кожнаму ўдаецца. А вядома, цяжка скласці навучальны працэс урокаў без такіх матэрыялаў у спалучаных класах пачатковай школы.

І гэта з'яўляецца дадатковай працай настаўніка ў школе з беларускай мовай навучання. Апрача гэтага і радыё нам не дапамагае (безумоўна, у навучанні самой беларускай мовы), а рэпертуар беларускіх песень для самых маленькіх даволі вузкі ў музыкальных ведах большасці настаўнікаў.

Пішу гэта не з мэтай крытыкі часова існуючых недахопаў, якія можа нялёгка развязаць у перагружаных рэформай выдавецкіх планах ПЗВС. Напэўна адпаведныя асветныя ўстановы, як і зацікаўленае гэтай праблемай Галоўнае праўленне БГКТ маюць усё гэта на ўвазе, але настаўніку здаецца, што пра яго ўсе забылі.

Уладзімір Шклярук

настаўнік пачатковай школы ў Мокрым, Бельскі павет

Ад рэдакцыі:

Здаецца нам, што некаторыя справы можна вырашыць шляхам дыскусіі і пераказваннем вопытаў паасобнымі настаўнікамі на старонках „Нівы“. Заахвочваем.

30.04.1967

РОДНАЯ ЛІТАРАТУРА

БЕЛАРУСАЗНАЎСТВА

Беларуская этнаграфія ў працах польскіх даследчыкаў

Хачу пазнаёміць чытачоў „Нівы” з вельмі цікавай працай з галіны гісторыі беларускай этнаграфіі, напісанай беларускім савецкім этнографам доктарам гістарычных навук В. К. Бандарчыкам. Праца В. Бандарчыка надрукавана ў штогодніку Польскага этнаграфічнага таварыства „Lud” за 1966 г. пад загалоўкам: „Беларуская этнаграфія ў працах польскіх даследчыкаў XIX ст.” Займае яна 30 старонак друку.

Апошняя праца В. К. Бандарчыка вельмі актуальная. Удзел польскіх даследчыкаў у вывучэнні беларускай народнай культуры дасюль зусім не быў апрацаваны і апублікаваны. Гэта тэма дачакалася глыбокага і ўніклівага даследчыка.

Аўтар названай працы паказвае нам усіх важнейшых польскіх і польска-беларускіх даследчыкаў. Прааналізаваў іх працы, паказваючы іх станоўчае і адмоўнае. Звярнуў увагу на той факт, што даследчыкі народнай культуры XIX ст., знаходзячыся пад уплывам пануючай міфалагічнай школы ў этнаграфіі, цікавіліся амаль выключна духоўнай культурай сялянства (фальклорам, вераваннямі, абрадамі і г.д.). Такая аднабаковасць у вывучэнні народнай культуры стварыла ў далейшым востры недахоп матэрыялаў пры апрацоўванні паасобных галін матэрыяльнай культуры.

У даволі вялікім ліку польскіх даследчыкаў, якія цікавіліся беларускай народнай культурай, былі прадстаўнікі прагрэсіўных і рэакцыйна-кансерватыўных плыняў. Да першых слухна залічае В. К. Бандарчык У. Сыракомлю, Я. Чачота, Л. Зямкевіча, Ю. І. Крашэўскага, Я. Баршчэўскага, А. Тышкевіча і інш. Да рэакцыйных — А. Рыпінскага, Л. Галамбёўскага і інш., якія беларусаў не лічылі асобнай нацыяй, а іх культуру самабытнай.

Але ў 80-90-х гг. XIX і ў пачатку XX ст. паяўляецца вялікая пляда даследчыкаў польскіх і беларускіх, а таксама рускіх, якія ўжо пад уплывам нават эвалюцыйнай школы ў этнаграфіі вывучаюць беларускую народную культуру. Побач з беларускімі і рускімі даследчыкамі мы бачым у гэтую пару таксама такіх прагрэсіўных польскіх даследчыкаў, як Э. Ажэшка, К. Тышкевіч, Э. Еленская, Я. Кар-

ловіч, В. Вярэга-Дарэўскі, Я. Вітарт, Ф. Вярэнька, З. Глогер, А. Кольберг, М. Федароўскі і іншыя.

Працы польскіх даследчыкаў з беларускай этнаграфіі знаходзім у асобных публікацыях, і перш за ўсё ў такіх перыядычных выданнях, як „Wista”, „Lud”, „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej” і іншыя, а таксама ў розных штотыднёвіках і штодзённых газетах таго часу.

Мар’ян Пецюкевіч

31.03.1968

Беларусазнаўства ў Чэхаславакіі

Чытачы „Нівы” ўжо ведаюць аб існаванні ды плённай дзейнасці беларусістыкі ў Чэхаславакіі. Асноўны яе цэнтр канцэнтруецца ў беларусазнаўчым аддзеле Карлавага універсітэта ў Празе, але не абмяжоўваецца толькі гэтым. Беларуская мова і літаратура даследуецца шматлікімі чэшскімі і славацкімі славістамі, як і было раней, чым менавіта з агульнай славістыкі выдзялілася асобная спецыяльнасць чыста беларусазнаўчай арыентацыі.

Спачатку праяўлялася цікавасць галоўным чынам да беларускай літаратуры. У апошні час шматабяцуюча развіваецца чэхаславацкая беларусістыка і ў галіне лінгвістыкі, дзякуючы перш за ўсё дацэнту Карлавага універсітэта Мікалашу Затаўканюку. Ён па сваёй асноўнай спецыяльнасці русіст і ўкраініст, дык невыпадкова беларусазнаўчая тэматыка яго цікавіць у асноўным у плане параўнання ўсходнеславянскіх моў. Спецыфіка беларускай мовы, такім чынам, выдзяляецца нават больш наглядна. Аб гэтым і сведчаць артыкулы М. Затаўканюка на тэмы беларускай літаратурнай мовы, што паявіліся ў часопісах „Slavia” (1968) і „Slavia Pragensia” (1969), апрацаваныя з улікам таго, што развіццё беларускай мовы праходзіла ў цесных суадносінах з польска-руска-ўкраінскім моўным кантэкстам.

Праблематыцы ўласна беларускай мовы прысвечаныя артыкулы Л. Груцы (пра беларускія злучнікі і даданыя сказы) ў славацкім часопісе „Slavica Slovaca” (1970) і М. Затаўканюка аб граматычных канструкцыях тыпу „корм цяляці” (зборнік „Filologie studie II”, (1970) і беларускіх прыслоўяў у часопісе „Československa rusistika” (1969). Апошні часопіс падобны да варшаўскай „Slavia Orientalis”, ён таксама спецыялізуецца менавіта

ў праблематыцы мовы і літаратуры славянскіх народаў СССР.

Каштоўным дапаможнікам для спецыялістаў з'яўляецца бібліяграфічная публікацыя „Světova jazykovědná rusistika, ukrainistika a bělorusistika“, якую перыядычна выдае Дзяржаўная бібліятэка ЧССР пад рэдакцыяй вядомага чэшскага вучонага-лінгвіста Альдржыха Лешкі. Напрыклад, нумар з 1967 года падрабязна інфармуе аб беларусіскіх працах, апублікаваных у 1965 годзе. Адтуль можна даведацца і аб 120 розных раздзелах пра беларускую мову. У наглядна сістэматызаваных раздзелах ёсць даныя пра асобныя лінгвістычныя тэмы, што датычацца беларускай мовы: сучасная літаратурная мова, граматыка, слоўніковы склад, словаўтварэнне, дыялекты і. т.п.; зарэгістраваны і слоўнікі беларускай мовы, працы па методыцы вывучэння беларускай мовы і падручнікі.

У галіне літаратуразнаўства пэўныя падрахункі чэхаславацкай беларусістыкі падведзены ў кнігах пра сучасную беларускую савецкую літаратуру (1966) і ў „Слоўніку пісьменнікаў народаў СССР“ (1967). На сучасным этапе аўтар гэтых радкоў падрыхтоўвае падобны слоўнік усіх беларускіх пісьменнікаў ад пачатку да сучаснасці, які будзе выдадзены ў сусветнай серыі пражскім выдавецтвам „Адэон“; побач з бібліяграфічнымі данымі ў ім змесціцца і мастацкая характарыстыка аўтараў. Больш кароткі даведнік такога тыпу ўжо друкуецца славацкай мовай у Браціславе. Рыхтуецца таксама гісторыя беларускай літаратуры для чэшскіх чытачоў, і асобна — у аглядавым плане развіцця літаратурнага працэсу — для шматтомнай „Гісторыі сусветнай літаратуры“, што запланавана да выдання серба-харвацкай мовай у югаслаўскім горадзе Заграб.

У сувязі з гэтай „справаздачай“ нельга не адзначыць і пэўныя дасягненні ў галіне перакладаў мастацкіх твораў беларускіх пісьменнікаў. На працягу пасляваеннага перыяду ў Чэхаславакіі выдадзена чэшскай або славацкай мовай больш сарака кніг. Некаторыя з іх, праўда, перакладаліся з рускіх перакладаў, але ў апошні час выраслі і перакладчыкі, здольныя перакладаць з беларускіх арыгіналаў, як, напрыклад, Г. Врбова (перакладае паэзію) і М. Вечэржава (перакладае прозу). Найбольшай папулярнасцю сярод чэхаславацкіх чытачоў карыстаецца Васіль Быкаў. Выдавецтва „Нашэ войска“ намерваецца выдаць і апошнюю яго аповесць „Сотнікаў“. У канцы

бгучага года павінен выйсці ў перакладзе на чэшскую мову гістарычны раман Уладзіміра Караткевіча „Дзікае паляванне караля Стаха“. На наступны год Народнае выдавецтва ў Празе запланавала да выдання раман Аляксея Карпюка „Данута“.

Вядома, чэхаславацкая беларусістыка, як самастойная галіна славістычных зацікаўленняў, адносна маладая і вынікі яе працы пакуль што невялікія, але ёсць шматабяжаючыя зрухі, растуць кадры, сярод грамадскасці ўсё больш павялічваецца цікавасць да беларускага народа, да яго гісторыі, мовы, літаратуры, фальклору і наогул культуры. Так што можна спадзявацца далейшых поспехаў.

д-р Вацлаў Жыдліцкі

Прага

8.08.1971

Аб чым расказваюць геаграфічныя назвы?

Чалавек даў імёны гарадам і сёлам, марам і горам, ён назваў лясы і рэкі. Больш таго, людзі прыдумалі назвы планетам і зоркам і „ахрысцілі“ мёртвы пейзаж Месяца.

І магчыма тады, як упершыню людзі пачалі даваць імёны акружаючым іх аб'ектам, узнікла пытанне — чаму так названа? Што абазначае тое ці іншае імя? Такія пытанні ставіць і зараз кожны цікаўны чалавек. Яго цікавіць больш за ўсё, чаму так называецца горад, вёска ці хутар, дзе ён жыве. Адкуль узялася назва рэчкі, што плыве каля яго вёскі, ці назва лесу, да якога ходзіць па ягады, грыбы ці арэхі.

Такія пытанні зусім правільныя, і на іх варта шукаць адказу, таму што, паводле слоў старагрэчаскага філосафа Платона, „хто пазнаў бы імёны рэчаў, той пазнае і самыя рэчы“.

Адказ на гэтыя пытанні дае навука — тапаніміка, якая вывучае геаграфічныя назвы, іх паходжанне, значэнне, правільнае напісанне, праводзіць класіфікацыю. Слова тапаніміка паходзіць ад грэчаскіх слоў *тоπος* (месца) і *інома* (імя).

Правілы ўтварэння і змянення геаграфічных назваў вывучаюцца лінгвістыкай. Словы — тапонімы адрозніваюцца ад звычайных слоў тым, што яны называюць канкрэтны геаграфічны аб'ект, напр. канкрэтную раку, вёску. Гэта значыць, яны з'яўляюцца ўласнымі імёнамі, так як з'яўляюцца імі ўласныя імёны і прозвішчы людзей, напрыклад, Мікалай Капернік, Якуб Колас, Адам Міцкевіч.

Каб раскрыць этымалогію, паходжанне назваў мясцовасцяў для многіх з іх неабходна мець даныя аб тым, як яны гучалі ў мінулым, трыста ці дзевяцьсот гадоў таму назад, гэта значыць, як яны запісаны ў гістарычных крыніцах, летапісах, розных пісцовых кніжках, рээстрах, судовых кніжках і інш. Пры даследаванні тапаніміі тэрыторый, насельніцтва якіх карыстаецца дзвюма мовамі, напрыклад, беларускай і польскай, ці літоўскай і польскай, апрача назвы афіцыйнай, літаратурнай, трэба ведаць, як гучыць дыялектная, народная форма данай назвы.

Часта бывае так, што незразумелыя словы другой мовы людзі пераасэнсоўваюць, змяняюць. Народ стараецца адчуць у іншамойных словах сваю родную мову, стараецца ўчыніць гэтыя словы зразумелымі для сябе, асацыіраваць у памяці з радзімым слоўным матэрыялам, „пераварыць” іх.

У наш век самыя цікавыя праблемы, самыя захапляючыя галіны ведаў нараджаюцца на стыку навук. Да ліку такіх комплексных навук адносіцца навука аб геаграфічных назвах. Тапаніміка цесна звязана з гісторыяй, у прыватнасці — гісторыяй засялення зямель, з геаграфіяй і этнаграфіяй. „Зямля — гэта кніга, у якой гісторыя чалавецтва запісваецца геаграфічнай наменклатурай”, — так ацэньваў значэнне геаграфічных назваў вядомы журналіст, географ і этнограф першай паловы XIX стагоддзя М. Надзеждзін.

Нярэдка знікаў аб’ект, які даў геаграфічнае імя, перамяшчаліся і зніклі народы, засяляўшыя акрэсленую тэрыторыю, а геаграфічныя назвы прадаўжалі сваё жыццё ў вуснах другіх пасяленцаў. Так, напрыклад, па сведчанні археолагаў, гісторыкаў і моваведаў, у паўночна-ўсходняй частцы Беластоцкага ваяводства ў XI-XII стст. жылі яцвягі, якія потым зніклі. Яны не пакінулі пасля сябе ніякіх пісьмовых помнікаў свае мовы і культуры. Сляды аб іх бытаванні засталіся толькі ў невялікім адносна ліку назваў мясцовасцяў, напрыклад, назвы вёсак: *Ятвезь-Дужа* і *Ятвезь-Мала*, а таксама ўрочышча *Ятвезь* (у вёсцы Новы Двор) Дуброўскага павета, на тэрыторыі БССР вёска *Ятвезь* і ўрочышча *Ятвезь* у Свіслацкім раёне.

Ежы Налепя ў сваёй працы „Яцвягі, назва і лакалізацыя”, Беласток 1964, лічыць, што галоўнай сямлібай яцвягаў была рака Ганьча, *яцвягі* — гэта проста „ганьчане”. Балтыйская форма яцвягаў рэканструіруецца як *Antivingas*. Коранем гэтай назвы з’яўляецца

Алт-. Значэнне гэтага кораня захавалася ў латышскіх словах *uots, uote* (карыта, рэчышча). Рака *Ганьча* — гэта інакш „Карытніца”.

Геаграфічнае імя амаль ніколі не бывае выпадковым і пазбаўленым значэння. У кожнай назве ракі, гары ці паселішча заключаецца акрэслены сэнс. Напрыклад, назвы рэк часта былі звязаны з характарам іх цячэння, колерам вады, уласцівасцямі грунту акаляючага раку, глыбінёй русла і інш.

На Беласточчыне многа рэк і раўчукоў, назвы якіх паходзяць ад колеру вады, напр.: *Бела* (над якой г. *Бельск*), левы прыток Арлянкі; рака *Бела*, даўней *Белы Сток* (над якой ляжыць г. *Беласток*), левы прыток Супраслі; р. *Чорна* (над якой размешчаны тры вёскі, названыя па гэтай рацэ: *Чорна-Вялікая, Чорна-Сярэдняя* і *Чорна-Царкоўная*), левы прыток Нурца; р. *Мэнтна*, дыялектна *Мутная* (над якой знаходзіцца вёска гэтай жа назвы), правы прыток Буга; р. *Гнільчык*, левы прыток Нараўкі, і інш.

Шматлікія рэкі з назвай *Бела* цяпер, у сувязі з іх забруджаннем, зусім ужо не маюць празрыстага колеру, каб звацца белымі. Аднак назвы гэтых рэк — фактар гістарычны, яны не змяняюцца, хаця ў сучасны момант страцілі сваю матываванасць.

Вялікае значэнне мае тапаніміка для гісторыі мовы, асабліва для гісторыі лексікі і словаўтварэння. Часта забытае, даўно выйшаўшае з ужытку слова, прадаўжае сваё жыццё ў форме геаграфічнай назвы. На Беласточчыне існуе многа назваў сяліб, якія паходзяць ад выйшаўшага з ужытку слова *сток* у значэнні раўчук, сцёк, крыніца або нахіл над берагам ракі. Ад неўжыванага зараз слова *старына* ў значэнні зямля, здаўна неапрацоўваная, неараная, паходзіць назва вёскі Старына Гайнаўскага павета. Параўнальна многа на Беласточчыне вёсак, якія ўзялі сваю назву ад слова *красны* ў першапачатковым значэнні прыгожы, а не ў сучасным значэнні гэтага слова чырвоны. Ад прыметніка *красны* паходзяць назвы *Красна Весь* Бельскага павета, *Краснэ* — два пасёлкі Беластоцкага павета, *Краснэ* — вёска Сакольскага павета, *Краснэ-Фальварчнэ, Краснэ-Малэ, Краснэ-Старэ* — тры вёскі Манецкага павета, *Краснаборкі* і *Красныбур* — вёскі Аўгустоўскага павета.

Міхал Кандрацюк

16.01.1972

Сустрэча з фальклорам

У канцы сакавіка ў Інстытуце рускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта адбылася папулярна-навуковая сесія, прысвечаная беларускаму фальклору. Праграма сесіі была цікавая, і таму на яе прыйшло многа студэнтаў і навуковых супрацоўнікаў інстытута.

Сесію адкрыў Павел Гілеўскі, які падаў агульныя звесткі аб беларускім фальклору.

Потым выступіў д-р Аляксандр Баршчэўскі з вельмі змястоўным дакладам на тэму „Беларускія народныя песні паводле зборніка Міхала Федароўскага «Lud białoruski»”.

Віктар Швед прадставіў нам даклад аб беларускім дзіцячым фальклору, які выклікаў вялікае зацікаўленне сярод слухачоў, паколькі гэта тэма ўпершыню была закранута на сесіі.

Выступленне кіраўніка кафедры беларускай філалогіі д-р Альжбеты Смулковай зацікавіла асабліва моваведаў. У сваім дакладзе д-р А. Смулкова прадставіла характарыстыку мовы ўсходняй Беласточчыны.

Пасля гэтых дакладаў адбылася дыскусія, у якой прынялі ўдзел і студэнты, і навуковыя супрацоўнікі. У дыскусіі было зроблена многа розных заўваг, якія будуць мець вялікі ўплыў на падрыхтоўку наступнай сесіі.

Апрача гэтага, можна было паслухаць на перапынках з магнітафона беларускія песні, казкі, байкі, якія былі запісаны ў часе чатырох фальклорных экспедыцый. А цяпер крыху аб гэтых экспедыцыях.

У ліпені 1972 года дзесяціасабовая група студэнтаў Інстытута рускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта прыехала на Беласточчыну. Гэта не быў прыезд на адпачынак, тут трэба было многа працаваць, а і было каля чаго. Заданнем гэтай групы было запісаць як найбольш фальклорных форм на Беласточчыне. Усімі працамі кіраваў д-р Аляксандр Баршчэўскі.

Два тыдні хадзілі па беластоцкіх вёсках хлопцы і дзяўчаты з магнітафонамі. Беласточчына з’яўляецца тым кутком, дзе яшчэ застаўся многа народных песень, казак, былін і загадак.

Народная творчасць беларусаў, якія жывуць у Польшчы, мае свае доўгія і цікавыя традыцыі. Творчасць гэта перажывала розныя

гістарычныя моманты — часамі вельмі бурна развівалася, часамі крыху замірала, але перажыла ўсё гэта і яшчэ цяпер старэйшыя людзі беластоцкіх вёсак сляваюць шмат старых песень, ведаюць многа казак. Аднак, калі адыдзе ад нас старэйшае пакаленне, багатыя крыніцы народнай творчасці не вернуцца. Нельга дапусціць, каб загінула тое, што народ ствараў на працягу дзесяткаў і соцень год, трэба ўсімі сіламі ратаваць гэты скарб.

У апошнія чатыры гады студэнты вельмі сур'ёзна заняліся збіраннем і апрацоўкай беларускага фальклору. Чатыры гады ездзяць яны па Беластоцчыне і за гэты час зрабілі вельмі многа, аднак гэта яшчэ не канец работы, ёсць яшчэ многа вёсак, да якіх яны не даехалі, а трэба даехаць як найхутчэй. На плёнках запісаны сотні песень, розных цікавых пераказаў, казак і былін. Усё гэта трэба будзе адпаведна апрацаваць, падрыхтаваць да друку. Работы будзе многа, аднак работа гэта цікавая.

Некалькі песень ужо было надрукавана ў „Ніве” і „Беларускім календары”, а калі б надрукаваць усё сабраанае, атрымалася б вялікая кніжка. Трэба будзе да ўсіх песень напісаць ноты, каб гэтыя песні засталіся арыгінальнымі і не страцілі сваёй вартасці.

У гэтым годзе трое студэнтаў беларускай філалогіі пішуць магістэрскія працы на тэму беларускага фальклору. Такіх прац яшчэ будзе многа. У ліпені гэтага года зноў паедзе 15 чалавек пад кіраўніцтвам д-ра Аляксандра Баршчэўскага на Беластоцчыну. Такой групе вельмі прыдаўся б малы аўтамабіль. Вельмі часта трэба далёка ісці ад вёскі да вёскі з цяжкім магнітафонам. Тым горш, што працаваць прыходзіцца часта вечарамі і не да ўсіх вёсак даходзяць аўтобусы.

Валянціна Петручук

20.05.1973

Народнае багацце

У ліпені г.г. 11-асабовая група студэнтаў беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта пад кіраўніцтвам Аляксандра Баршчэўскага займалася збіраннем беларускага фальклору на Беластоцчыне.

Гэта была ўжо шостая экспедыцыя студэнтаў кафедры беларускай філалогіі. Плён яе таксама быў багаты. Цягнуць да сябе бага-

тыя фальклорнымі традыцыямі сакольскія вёскі. Тут часта можаш сустрэць беларускую народную песню, казку, прымаўку ці гумар. Жыве тут яшчэ многа людзей, якія трымаюцца старадаўніх абрадаў і адносяцца да іх з пашанай. З пашанай таксама адносяцца да людзей, запісваючых гэтае багацце. Старыя бабулькі ахвотна спяваюць студэнтам песні, расказваюць старыя легенды. Часта стараюцца тлумачыць некаторыя абрадавыя матывы.

Такія адносіны народа да свайго фальклору выклікаюць яшчэ большае зацікаўленне ў студэнтаў і дадаюць ім ахвоты да працы.

Дзесяць дзён — гэта мала, аднак за гэты час запісалі мы вельмі многа. У студэнтаў засталіся вельмі добрыя ўспаміны аб жытарах вёсак Баброўнікі, Крапіўна, Коматаўцы, Залессе, Сідра, Сідэрка і многіх іншых. Цяпер толькі трэба будзе запісанае на плёнку перапісаць на паперу, апрацаваць музычную частку і выдаць. Выданне напэўна будзе вельмі цікавае. Такое тут багацце песень аб жыцці чалавека і асабліва яго пераломных момантах — нараджэнні, хрысцінах, вяселлі і смерці, песні аб каханні і здрадзе. Многа будзе песень, звязаных з порамі года, з некаторымі святамі. Цікавы будзе вынік анкеты, якую падрыхтаваў д-р Аляксандр Баршчэўскі. Яна складаецца з 150 пытанняў, звязаных перш за ўсё з народным варажэннем, з поглядамі старэйшага пакалення на паўстанне і існаванне свят, а таксама на сілы, якія стварылі гэты свет.

Адказаў ёсць шмат і розных. Некаторыя вельмі цікавыя, з філасофскай задумай. Беласточчына яшчэ цяпер з'яўляецца вельмі ўдзячным кутком для тых, каго цікавіць беларускі фальклор. Думаю, што студэнты беларускай філалогіі яшчэ часта будуць туды ездзіць, каб запісваць і ратаваць народнае багацце.

Павел Гілеўскі

9.11.1975

МУЗЕЙНАЯ СПРАВА

Народная культура і настаўніцтва

На працягу мінулага года і ў пачатку гэтага ГП БГКТ у сваёй шматграннай дзейнасці зрабіла аднак, між іншым, амаль „гераічную” справу. А менавіта: сарганізавала Этнаграфічны музей у Белавежы. Заданне яго вялікае і ганаровае. Ён мае выконваць ролю універсітэта культуры ў асяроддзі. Ён будзе збіраць помнікі беларускай народнай культуры, як матэрыяльнай, так і духоўнай, будзе іх ахоўваць і рабіць даступнымі для культурна-асветных і навуковых мэтай.

Але яшчэ пару дзесяткаў гадоў і ў вясковым асяроддзі амаль ужо нічога з прадметаў народнай (традыцыйнай) культуры не застаецца. Імклівыя тэмпы пераўтварэння вёскі хутка знівеліруюць граніцу культурнага быту між горадам і вёскай. Новая культура, поруч з сучаснай тэхнікай, якая так бурна развіваецца, прынясе ў вёску новыя формы і новы змест культуры. Гэта добра! І мы перад гэтай новай культурай, якая паляпшае жыццё, аблягчае працу чалавека, робіць яго быт культурным, не павінны дзверы зачыняць. Мы павінны вітаць і прымаць у наша штодзённае жыццё лепшыя элементы новай культуры. Але адначасова не маем права таптаць і нішчыць усе сляды мінулага, што створана на працягу вякоў нашымі продкамі. Наша народная культура, як і культура кожнага народа, з’яўляецца гістарычным дакументам, які будзе дапамагаць будучым пакаленням пазнаваць мінулае.

Тысячы школьнай і студэнцкай моладзі будуць аглядаць этнаграфічныя экспанаты і вучыцца пашаны да працы мінулых пакаленняў, будуць пазнаваць цяжкі і беспрасветны быт сваіх продкаў. Гісторык, мастак, музыказнаўца ці фалькларыст, мовазнаўца і інжынер сельскай гаспадаркі, прафесар сельскагаспадарчай акадэміі і інш. спецыялісты знойдуць тут патрэбныя для сябе матэрыялы. Праз сваю несвядомасць як жа часта селянін знішчае гэтыя гістарычныя матэрыялы! А трэба аднесціся да іх з найбольшай увагай і сабіраць як найбольш. Калі часовае памяшканне нашага музея не магло б іх змясціць, то трэба да часу перахаваць у надзейным месцы. Добра было б перахоўваць у школах пад апекай настаўнікаў.

Але зараз паўстае пытанне: хто ж займаецца зборам экспанатаў? Ці можа і надалей будзе збіраць толькі тав. Ул. Юзвюк, В. Дзун, ды яшчэ іншых пару асоб? Адказ прасты і ясны: усё свядамае гэтай справы наша грамадства, а ў першую чаргу настаўнікі. Настаўнікі маюць залатыя старонкі ў гісторыі этнаграфіі. Возьмем для прыкладу хаця некалькі бедарускіх выдатнейшых этнографаў канца XIX і пачатку XXст.: П. Шэйна, М. Нікіфароўскага, Е. Раманава і інш. Яны сабралі і пакінулі нам у спадчыне бясплатна каштоўнасці этнаграфічных матэрыялаў. Працуючы ў школах, яны выкарыстоўвалі кожную вольную хвіліну на збор этнаграфічных матэрыялаў, а Е. Раманаў нават і археалагічных, на апісанне народнага быту. Іхняя праца сталася немяротным фундам у скарбніцы беларускай культуры і навукі.

Думаецца, што настаўнікі, працуючы ў беларускім асяроддзі, хаця і перагружаныя працай, усё ж пры добрай волі і шчырым жаданні змаглі б узначаліць у сваім асяроддзі акцыю па зборы прадметаў народнай культуры для Этнаграфічнага музея ў Белавежы. А таксама праводзіць запіс фальклорных матэрыялаў, якія ў першую чаргу могуць і павінны быць выкарыстоўваны ў настаўніцкай працы з моладдзю і ў самадзейных мастацкіх гуртках. На V з'ездзе БГКТ у Беластоку я закранаў гэту справу (у прыватнай гутарцы) з некаторымі вясковымі настаўнікамі. І з вялікім задавальненнем скажу, што ніводзін з іх не адмаўляўся. Наадварот — кожны „запальваўся“ да ўключэння па збору экспанатаў.

Практычна ажыццяўляць гэту задачу я б не сказаў, што настаўнікам было б цяжка. Хопіць, калі настаўнік станецца толькі ініцыятарам і арганізатарам гэтай акцыі, а ўсю цяжэйшую работу па зборы выканаюць вучні і іхнія бацькі. Трэба толькі на ўроках выхавання адпаведна ўсведаміць і падрыхтаваць вучнёўскую моладзь, а яна ўключыцца ў гэтую акцыю і зробіць тое, што патрэбна. Тое, што атрымае ад бацькоў бясплатна і прынясе ў школу, а пра іншыя прадметы, якія трэба выкупіць, засігналізуе. Такі метады збору экспанатаў у практыцы этнографічна-музеялагаў пакуль што лічыцца найлепшым. Чаму? А таму, што кожны вучань ведае, якія ў іх сядзібе маюцца прадметы і дзе яны знаходзяцца.

У гэтай працы павінен быць спецыяльна апрацаваны этнаграфічны дапаможнік з інструкцыямі. Але, на жаль, яшчэ яго няма і па-

культуры што БГКТ не мае сродкаў на выданне.

Пішучы гэты зварот да нашых паважаных настаўнікаў я глыбока перакананы, што дзякуючы іхняй акцыі Этнаграфічны музей у Белавежы хутка папоўніцца тысячамі новаздабытых экспанатаў. Хай ім паслужыць добрым прыкладам старшы іх калега-настаўнік — пенсіянер — Васіль Дзун, які і словам, і чынам дапамагае развіццю музея. А наш селянін павінен ганарыцца, што яго і ягоных продкаў культура дачакалася авансу, пашаны і высокай ацэны, што яна сталася складовай часткай агульнанацыянальнай культуры і не пашкадуе перадаць бясплатна ў музей тыя этнаграфічныя прадметы, з якіх ужо не карыстае.

Увага! Кожны прадмет (які мае этнаграфічную вартасць), прынесены ў школу ці ў музей павінен безадкладна атрымаць свой „пашпарт“ — г.зн. апісанне: 1) мясцовая назва прадмета, 2) калі прыблізна зроблены, 3) хто зрабіў, 4) з якога матэрыялу і 5) вёска, павет.

Мар'ян Пецюкевіч

29.05.1966

Помнік нашай культуры

Апошні летні сезон, як кожны ад часу ўтварэння Беларускага музея, быў спрыяльны для ўзбагачэння яго каштоўнымі экспанатамі. Сёлета сабрана 220 экспанатаў і зараз у музеі, хаця ў неадпаведных умовах, знаходзіцца іх 750.

Па экспанаты выязджаюць працаўнікі ГП БГКТ, якія пры дапамозе актыву і вялікім зразуменні насельніцтва з кожнай паездкі прывозяць 40-60 прадметаў. Такім чынам наш музей штораз лепш і больш дасканала ілюструе матэрыяльную культуру паўднёва-ўсходняй Беласточчыны. З кожнай паездкі прывозіцца больш чым 1/3 экспанатаў, якія дагэтуль не былі прадстаўлены ў музеі.

Варта таксама напамніць, што наш музей карыстаецца вялікай папулярнасцю турыстаў, якія наведваюць Белавежу. Адзіны працаўнік музея мгр Уладзімір Гацута мае многа працы. Ён сам з'яўляецца правадніком экскурсій, мусіць рабіць адпаведныя азначэнні экспанатаў, а таксама неабходныя і магчымыя ва ўмовах музея кансерватарскія захаванні. У гэтым турыстычным сезоне музей наведала звыш 4 700 экскурсантаў, у тым 350 з-за мяжы.

У памятнай кнізе музея наведвальнікі выказваюць сваё прызнанне і ўдзячнасць арганізатарам музея, а таксама дасканалому правадніку — загадчыку музея Ул. Гацуту.

Наш музей павінен узбагачацца з кожным днём! Таму заклікаем усіх членаў БГКТ, сімпатыкаў і ўсё беларускае насельніцтва да ўсё большай дапамогі ў зборы экспанатаў і ахвярнасці ў зборы грошай на фонд пабудовы Беларускага музея.

Музей выконвае важную выхаваўчую функцыю. Наш Беларускі музей з'яўляецца трывалым помнікам культуры беларусаў, якія жывуць у Польшчы. Трэба шкадаваць толькі, што многія з сялян, з якімі даводзілася размаўляць, з жалем гавораць: — закапаў або спаліў барахло. Выдаецца, што не так цяжка было б паведаміць Галоўнае праўленне БГКТ па адрасе:

ZG BTSK, Białystok, ul. Warszawska 11.

У сувязі з тым, што сярод так званага „барахла“ ёсць рэчы, якія ў музеі будуць заўсёды напамінаць аб таленце нашых бацькоў і дзядоў, звяртаемся да ўсіх тых, хто будзецца або робіць парадкі, каб перш чым нішчыць, падумаў аб нашым музеі і памятаў, што амаль кожны прадмет, кожная прылада патрэбная нашаму музею.

Мікола Лобач

22.09.1968

Варта зацікавіцца

Вёска Папоўка на ўсходне-паўночнай ускраіне Блудаўскай пушчы вядомая ўсім чытачам „Нівы“ са зверскай расправы, якую тут учынілі гітлераўскія акупанты. За сувязь з савецкімі партызанамі фашысты пазабівалі жыхароў, а вёску спалілі дашчэнту. Па сённяшні дзень свеціць пустэчай вясёлая з натуры ваколіца Папоўкі. Толькі нагробны камень з трагічнай датай нагадвае пра хожым аб лёсе былых жыхароў гэтай прыгожай мясціны. Палі і сенажаці Папоўкі зараслі лесам. Два гады таму назад пры абмене грунтаў вёскі Пясчанікі грам. Рагач атрымаў зямлю былой Папоўкі. У гэтым годзе, карчуючы зараслі, знайшоў ён тут рэдкую знаходку — медаль з выразна захаваным надпісам стараславянскага стылю на беларускай мове і выразным адбіткам двух людскіх постацей: Аляксандра Хадкевіча і ігумена Супрасльскага ма-

настыра айца Іосіфа. З другога боку медаля адбітак супрасльскай царквы.

Знаходка наводзіць на думку, што Папоўка, якая ляжала на старым тракце з Гарадка ў Супрасль, была заселена адначасова з Супраслем, а назва „Папоўка” сведчыць, што першыя яе жыхары былі духоўнага звання. Усім гэтым варта зацікавіцца музею БГКТ. Трэба таксама жалобны камень у Папоўцы прыгожа абгарадзіць і пасадзіць вакол яго дэкаратыўныя расліны. Над гэтым павінны падумаць жыхары Пясчанікаў.

Міхась Красоўскі

28.11.1971

Новыя экспанаты

Прыродазнаўчы музей у Белавежы, рыхтуючыся да новага сезона, выставіў у этнаграфічнай частцы шэраг экспанатаў, якія атрымаў з ліквідаванага ў 1973 г. белавежскага беларускага рэгіянальнага музея. Сярод іх варта назваць ступу з таўкачом, зробленую ў 1890 г. А. Федаруком з сяла Ваські; ярмо з 1880 г. з сяла Бандары; вяршу, ахвяраваную В. Рубчэўскім з Церамкоў. З іншых — рэжчык, ляшчоткі, лапату да хлеба, меркі, калаўротак, кадлубкі, плеценыя кошыкі. Усяго выстаўлена 35 экспанатаў.

Пётр Байко

6.07.1975

ВЁСКА МЯНЯЕ АБЛІЧЧА

Механізацыя

У Гайнаўскім павеце ёсць 146 салэцтваў. Падзелены павет на 17 грамад. Налічваецца тут 99 сельсагаспадарчых гурткоў, якія аб'ядноўваюць 2 587 членаў. У валоданні 72 сельгасгурткоў знаходзіцца 112 трактароў з поўнымі камплектамі сельсагаспадарчых машын і 102 малацільныя агрэгаты. Да мінулага года канцэнтрацыю сельсагаспадарчай механізацыі праводзілася ў 4 грамадах. Да іх далучана яшчэ дзве грамады. І так, зараз канцэнтруюцца машыны ў грамадах: Кляшчэлі, Старакорнін, Чыжы, Новаберазова, Кленікі і Ласінка. Тут знаходзіцца 41 сельгасгурток, а ў іх 67 трактароў. Паводле планаў у 1970 годзе будзе іх 190. Гэта

значыць, што адзін трактар будзе прыпадаць на 103 га зямельных угоддзяў. Да гэтага часу забеспячэнне ў кадры трактарыстаў даволі добрае, таму што ў ПОМах у Нарве і Кляшчэлях праводзяцца спецыяльныя курсы.

Віталь Назарук

Гайнаўскі павет

9.01.1966

Вялікія праблемы невялікай вёскі

У нашай вёсцы добра развіваецца жывёлагадоўля. Асабліва вялікі даход маюць людзі з гадоўлі свіней і продажу дзяржаве малака. Калі разыходзіцца аб гадоўлю быдла, дык у гэтай дзялянцы ёсць у Бялках нявырашаныя справы. Няма ў нашай і навакольных вёсках бугая. У мінулым трымаў бугая Пятро Грыгарук. Тады ўсім нашым гаспадарам было вельмі выгадна і бестурботна з пакрыццём кароў. Але вясною 1967 года аддзел сельскай гаспадаркі Прэзідыума Павятовай рады нарадовай у Гайнаўцы забраў свайго бугая з нашай вёскі. Прадстаўнікі гэтага аддзела сталі пераконваць нас аб штучным запладненні кароў і раілі карыстаць з пункту штучнага запладнення. Магло б быць і так, каб гэты пункт не быў за 10 кіламетраў і каб не было выпадкаў незапладнення. Цяпер зіма, слізгота, завеяны дарогі і вось вазьмі і дзвядзі карову да гэтага пункта. Неабходным ёсць, каб аддзел сельскай гаспадаркі ў Гайнаўцы перадумаў гэтую справу і каб забяспечыў добрым бугаём нашу або суседнюю вёску. Тады гадоўля быдла яшчэ лепш развілася б.

*

Чытаючы газеты і слухаючы радыёпрыёмнік часта спатыкаемся з грамадскімі чынамі будовы школы, святліцы ці пажарнай рамізы. Проста аж зайздрасць бярэ, што ў гэтых вёсках праяўляюць такую актыўнасць паасобныя арганізацыі, што яны могуць згуртаваць грамадскую сілу і зрабіць многа карыснага для сваёй вёскі. Неяк зусім інакш дзеецца ў нас у Бялках, ГРН Трасцянка. У нас таксама ёсць арганізацыі, але да гэтага часу пануе цішыня. Не праяўляюць гэтыя арганізацыі ніякай дзейнасці — проста спяць ды ўсё.

Існуе ўжо некалькі год у Бялках маладзёжная арганізацыя Саюза вясковай моладзі. Але што з таго, калі гэтая арганізацыя не вяла і не вядзе ніякай работы. Існуе яна толькі на паперы.

У Бялках ёсць таксама добраахвотніцкая пажарная каманда. Аснована яна ў 1948 годзе. Ужо хутка будзе 20-ая гадавіна яе існавання. Але яна таксама „спіць” моцным зімовым сном. Яшчэ за санацыйнай Польшчы была куплена ручная помпа да тушэння пажару. Знаходзіцца яна ў руках пажарнікаў. Але яе няма каму належна забяспечыць. Стаіць яна пад страхой і нішчэе. Ды не ведаюць пажарнікі ці яна яшчэ здатная да тушэння пажару. А ўсё ж варта ведаць.

Варта таксама пабудавать нейкую школу на супрацьпажарныя прылады. Але нічога не зробіш, калі няма дружнасці і няма арганізатараў. У суседняй вёсцы Патоцы няма свайго лесу. Але жыхары гэтай вёскі далі рады пабудавать рамізу. А ў нас ёсць свой лес, а рамізы мусіць доўга не будзе.

Няма ў вёсцы і святліцы. Няма дзе сабрацца людзям, пагаварыць аб тым, аб сім, а часам пажартаваць — проста правесці свабодны час. Ніхто ж не працуе без перапынку. Патрэбная нейкая ж разрыўка. Людзі ў нашай вёсцы збіраюцца ў краме. Тут цэнтр, тут абмен думкамі, тут і вырашаюцца многія справы. А калі ўжо ёсць піва ў краме, дык нават доўгія зімовыя вечары праводзяцца ў гэтай цеснаце, а часам і цемнаце ад папяроснага дыму.

А трэба сказаць, што ў Бялках ёсць пустыя дамы, якія можна было б выкарыстаць (пры пэўнай аплаце) на святліцу. А ў святліцы мог бы быць тэлевізар, і тады напэўна нікому не захацелася б тарчаць у краме, а ўсе спяшаліся б пабачыць перадачы тэлебачання. Можна было б купіць тады яшчэ другую антэну і глядзець перадачы не толькі варшаўскія, але таксама мінскія і маскоўскія. Культурна правесці вольны час — справа вельмі важная.

*

15-га снежня 1967 года ў нашай вёсцы арганізаваўся гурток Беларускага таварыства. Гуртком БГКТ паабяцала апекавацца кіраўнік школы ў Бялках Яніна Міладоўская. Гэтая арганізацыя складаецца ў асноўным з моладзі. Магчыма, што яна хоць якую-небудзь праявіць дзейнасць. Пажаданым было б, каб гурток БГКТ заняўся культурнымі справамі вёскі, каб арганізаваў нейкія культурнага характару мерапрыемствы.

Мікалай Лук’янюк

Бялкі

14.01.1968

Конскі зуб і вароны

Некалькі жыхароў вёскі Скупава маюць сіласы. Для напаўнення іх сеюць конскі зуб, таму што ён дае многа зялёнай масы і кішонка з яго заўсёды ўдачная. І вось з гэтым конскім зубом цэлая бяда. Як толькі пачне зыходзіць, нападуюць вароны і з зямлі выдзяўбуць насенне, і лісточкі астаюцца. І так доўга прылятаюць, пакуль не ачысцяць поля ад гэтай расліны. І ўжо так вароны асвоіліся, што нічога не баяцца. Паганяеш у адным канцы палоскі, ляцяць у другі. Рабілі страшыдлы, вешалі бутэлькі, каб званілі, сыпалі пер'е па полі, і нічога не баяцца. А Рыгор Сіняковіч парабіў такія птушкі з бульбы, паўтыкаў пер'і і павешаў на тычках. І думаеце, злякаліся? Не, прыляцелі. З'елі бульбу. Некаторыя ўжо і ў гэтым годзе зракліся садзіць конскі зуб. А хто пасадзіў, то вароны з'елі. Па тры разы некаторыя гаспадары пасадзілі, і ўсё надарэмна. Толькі ў Валодзі Янюка ацалеў конскі зуб. Можа таму, што ў агародзе пасаджаны паміж будынкамі.

Гэтыя вароны горш, як стонка. Бо стонку пасыпаў азатоксам і яна згіне, а на варон не маем ніякага лякарства.

А можа хто зчытачоў за пасрэдніцтвам „Нівы“ параіць нам, як абараніць конскі зуб ад варон. За што будзем вельмі ўдзячны.

Валя Янцэвіч

Скупава
25.08.1968

Дружная вёска

Вёска Сакі, што на Бельшчыне, вядомая на ўсю ваколіцу. Кожны скажа, што няма так дружных людзей, як у Саках. Некалькі гадоў назад у вёсцы скуплялі малако ў прыватных хатах, дзе ўмовы не адпавядалі патрабаванням гігіены. Калі сяляне загаспадаравалі зялёныя ўгоддзі, колькасць малака павялічылася і павялічыліся клопаты з памяшканнем. Жыхары Сакоў дружна ўзяліся за работу, каб палепшыць умовы скупы малака. Рашылі пабудаваць будынак злеўні чынам. Навазілі жвіру, нарабілі пустакоў і г.д. У кароткім часе пры малой дапамозе акруговай малачарні ў Бельску-Падляшскім злеўня малака была аддадзена ў карыстанне. На адным са сходаў, у канцы 1967 года, сяляне Сакоў адначасова рашылі

пабудавець святліцу. На тым жа сходзе выбралі камітэт, які меў наглядаць за пабудовай. Ранняя вясной сяляне зрабілі фундамент, закупілі шмат пустакоў і ў кожную вольную ад працы хвіліну яны дружна працавалі пры будове. Кожны, хто ўмеў валодаць якім-небудзь рамяством, выконваў яго. Так што не трэба было шукаць спецыялістаў, якім трэба было плаціць вялікія грошы. Найбольш клопатаў мелі сяляне ў атрыманні патрэбных матэрыялаў, як дошак на падлогу і столь. Многа трэба было нахадзіцца. Дружныя аднавяскоўцы ўсе клопаты пры будове пераадолелі. Да канца 1968 года будынак святліцы быў гатовы. І так мары жыхароў Сакоў здзейсніліся. Цяпер маюць яны вялікую залу і пастаянную сцэну ў размерах 11 x 6 м. Найбольш працавалі пры будове: Харытон Сідарук, Іван Сідарук, Васіль Яканюк і Сцяпан Яканюк.

У лютым адбылася ўрачыстасць у святліцы. Аматырскі калектыў самадзейнікаў з Пасынак супольна з моладдзю Сакоў даў першы канцэрт у новай святліцы. У праграму ўвайшлі: песні, гумар, скетчы і п'есы „Гарадскія госці“ і „Мікітаў лапаць“. Гледачоў была поўная зала, якія цёпла прымалі кожны нумар праграмы і ацэньвалі бурнымі апладысмантамі. Пасля выступленняў была патанцоўка. Прыемна і культурна ў песнях і жартах прайшоў час да глыбокай ночы.

В. Весялоўскі

Пасынкі

13.04.1969

Бракаробы з ПОМа

Нядаўна правёў я гутарку з адным трактарыстам МБМ (міжгурткавай машынна-трактарнай базы). Пачалася нашая размова ад майго пытання, чаму ў яго трактары няма фары да задняга асвятлення. Адказ трактарыста быў кароткі. Таму што нядаўна трактар быў на рамонце ў ПОМе „Беласточак“. Далей пачаў расказваць аб рамонтах другіх трактароў іхняй МБМ.

У лістападзе 1970 года ПОМ правёў рамонт „Урсуса-28“. Атрымалі гарантыю, а трактар даехаў толькі да гаражоў. Аказалася, што пры рамонце не былі напоўнены маслам каробкі перадач і задняга моста. Кошт бракаў акрэсліваецца амаль на 1000 зл. Вінаватых няма. Наступны прыклад. Ададзены на рамонт трак-

тар „С-4011” у снежні 1970 года. Рамонт быў зроблены, але пры гэтым не звярнулі ўвагі на ўказаныя недахопы. У гэтым трактары не ліквідавалі зазору (люзу) колавых падшыпнікаў, што маггло стаць прычынай катастрофы.

Адно толькі шчасце, што гэты самы ПОМ рэгіструе трактары, гэта значыць, выдае апінію аб тэхнічным стане і дапускае машыны да далейшай эксплуатацыі на публічных дарогах. Цікава, што было б, калі б аб тэхнічным стане пастанову прымаў хто іншы?! Тады ўсе трактары трэба было б паставіць і імі не карыстацца, бо рамонты робяць з вялікімі недахопамі. Такіх прыкладаў можна налічыць шмат.

Мікола Краўчук

Патока
31.01.1971

Кожына змяняе аблічча

Кожына — малая вёска ў Бельскім павеце. Знаходзіцца над рачулкай Локніцай. Некалькі год таму назад не было тут ні электрычнага святла, ні крамы, ні малачарні. На вуліцы, калі ішоў дождж, коні тапіліся ў балоце. Добра, што была блізка рака і балота хутка знікала.

Нядаўна трапіў я ў гэту вёску. Вачам не хочацца верыць, якія тут змены. Вёска электрыфікавана. „Пане, — сказаў адзін сялянін, — нават да ўсіх каланістаў падаводзілі святло”.

Новая крама і малачарня. Прасторная школа. На вуліцы новы брук, а нават і ходнік. Большасць сялян маюць мураваныя будынкі, а нават і з другім паверхам. На дахах відаць тэлевізійныя антэны. Некалькі гаспадароў у гэтай вёсцы маюць нават свае самаходы. Словам, жывуць па-новаму. Дзень за днём Кожына прыгажэе і змяняе сваё аблічча.

Л. Леанюк
13.02.1972

Дубяжынскія прыгоды

Наша вёска ляжыць на паўднёвы ўсход ад Беластока. Называецца Дубяжын. У час вайны сяло было дашчэнтэ спалена. Не засталася ніводнага дома — адны руіны і папялішчы. Прайшло 28 год. Стала вёска на ногі. Адбудавалася і стала харошчай, як была калісь. Просценькая вуліца, самаходы ездзяць, як у Варшаве.

Калі адбудаваўся сяле дамы, пачалі думаць і пра культуру. Пачаліся ў сяле сходы. Пачалі гаварыць аб тым, каб пабудаваць святліцу. Не помню дакладна, у якім годзе пайшлі такія размовы, здаецца, у 1953-1954. Сабралі нават грошы, але нічога тады не выйшла з той святліцы. Грошы развялі, а святліцы як не было, так і не стала. Пачала зашывацца моладзь, кожны ў сваю хату і проста не было што рабіць у доўгія вечары. У прыватных хатах у вялікай грамадзе нічога ж не зробіш.

Прайшлі гады. Зноў неяк сабраліся члены КГВ з нашай вёскі. Зноў радзяць, гавораць аб тым, каб мо мы самі ўзяліся зрабіць святліцу. Тады мо, гаварылі, і павет паможа. Зышліся затым і мужчыны ў нашага вясковага майстра і столяра — у Сцяпана Паўлючука ў хаце. Ён гаворыць: „Давай пакажам сялу, што мы і нашы жонкі маюць у галаве. Усе мы яшчэ маладыя, як пабудуем святліцу, пойдзем і самі яшчэ станцуем гэтую беларускую польку”.

Рашылі рабіць. Выбралі камітэт будовы святліцы тады ж у хаце Паўлючука. Увайшлі ў яго: жонка Паўлючука — Марыя, Хмур Ольга, Герасімяк Сафія, Авярчук Пятро, Паўлючук Сцяпан; з моладзі: Раманюк Аляксандр, Раманюк Ірка і Шымчук Валя. З гэтых людзей выбралі старшыню і касіра. Старшынёй стаў Авярчук Пятро, касірам — Паўлючук Сцяпан. Даведаўшыся пра такое дзела, давай і я памагаць.

Прачулі мы, што ў Беластоку можна дастаць хату з разборкі. Я, Сцяпан Паўлючук і Пятро Авярчук паехалі ладзіць справу ў Беласток. Не ўдалося нам, тады мы давай да нашых улад у павет. Паслухалі нас у аддзеле культуры і кажуць; „Пачынайце, мы вам усімі сіламі паможам, бо ў такой вёсцы, як ваша, трэба зрабіць культурны цэнтр”. Даведаліся мы, што наша старая школа ў сяле будзе закрыта і што вучыцца ў ёй ужо не будуць, бо можа заваліцца. Дык мы зноў едзем у школьны інспектарат, ідзем да пана

Татарчука. Інспектар кажа: „Не дастанеце той школы, бо нічога з таго будынка не зробіце, ён пойдзе на распалку“. Я яму: „Пане інспектар, наш майстар ужо тую школу абшчупаў, абстукануў, зробім“. А ён сваё, што не. Мы ўсё ж не адступаем. Стаімо ўдвох са Сцяпанам Паўлючуком на калідоры ў Прэзідыуме ПРН у Бельску і думаем, што далей рабіць. Галава кружыцца, і не ведаем, як ужо гаварыць. Аж тут выходзіць інспектар на калідор. Мы зноў да яго: „Пане інспектар, мы хочам ад вас апошняга слова“. Ён тады нам сказаў пачакаць на калідоры, а як выйшаў ужо другі раз, пачулі, што атрымаем стары будынак школы.

На другі дзень мы ўсім сялом, маладыя і старыя, прыступілі да разборкі. Працавалі весела, і за адзін дзень будынак разабралі, а мужчыны на плячах перанеслі яго на другі бок вуліцы. На наступны дзень адразу пачалі будаваць. Збіралі грошы. Па 300 злых з кожнага гаспадара. Усе далі і за адзінаццаць дзён паставілі мы вялікую і прыгожую святліцу.

Хацелі адразу і закончыць яе. Грошы на гэта, каля 100 тысяч, прызнаў нам павет. Але тых грошай мы самі не маглі і не можам выкарыстаць у рабоце, бо толькі нейкая брыгада з Сямятыч можа гэта рабіць. А чаму? Ёсць жа ў нас майстар, які будаваў і далей будзе будынка добра і прыгожа. Святліцу таксама даўно ўжо закончыў бы. А так дзіўна выходзіць: мы за адзінаццаць дзён пабудавалі будынак, а „выканчваюць“ яго ўжо другі год і нічога не робіцца. Людзей толькі ад грамадскай працы такім чынам адбіваюць. Чаму б тых грошай не пералічыць на наш камітэт будовы святліцы?

А што людзі нашы на гэта? Паверылі яны ў сябе, убачылі, што добра і хутка можам супольнымі сіламі рабіць, і зноў прыступілі да будовы школы, бо пасля закрыцця старой школы не было дзе дзецям вучыцца. І гэты чын выканалі спраўна ў 1971 годзе. Таксама злажыліся па 100 злых на яго, з Беластока прывезлі дом, за дзень злажылі. Тут аддзел асветы памог школу хутка закончыць, і ўжо дзеці вучацца ў той школе, ды не толькі з нашай вёскі, але і з Алекшаў, і з Мокрага.

Праўда, пачалі некаторыя пагаварваць, што мо замнога чынаў, калі ўлады не цікавяцца намі, не прыедуць пабачыць. А мы на тое самае зноў усёй вёскай паднялі вялікі чын — будаваць пункт аховы здароўя ў Дубяжыне.

На заканчэнне аднак хачу дадаць, што варта, каб новыя гмінныя ўлады цікавіліся такімі людзьмі і такімі вёскамі, як наша, якая ўмее арганізаваць вялікія грамадскія чыны — на 600 тысяч злотых іх было дагэтуль. І пры розных узнагародах варта помніць аб такіх будаўніках, як Сцяпан Паўлючук і іншыя.

Пару месяцаў, як паўстаў у нас хор. Сам спяваю і прыходжу на кожную рэпетыцыю. Скажу вам па шчырасці, люблю працавітае жыццё, люблю з людзьмі не расставцца і з нашай беларускай песняй.

Мікалай Раманюк, сын Яфіма

25.02.1973

Працяг дубяжынскіх прыгод

Калі мы выбіраліся ў Беласток на цэнтральны агляд „Беларуская песня '73“, у нашай вёсцы па-рознаму пра нас думалі. Адны смяяліся, другія падбадзёрвалі: „Хлопцы, заспявайце так, каб і мы былі задаволены, каб нас на ўсё ваяводства пахвалілі“.

Паехалі. Была нядзеля і сыпаў пушысты снег. У акне вагона краявід мяняўся. Калі прыехалі мы ў Беласток, снегу ўжо было шмат і сябры жартавалі, што ў гонар беларускай песні будзе ўрэшце зіма.

Хутка пераапрагнуліся ў народныя кашулі і выйшлі на сцэну. Мяркуючы па ўсім, наша выступленне спадабалася глядачам. Ледзь мы зышлі са сцэны, як нас абступілі самадзейнікі з іншых вёсак і запрашалі прыехаць да іх з выступленнем. Мы паехалі б ахвотна, але не маем такой праграмы, каб хапіла на даўжэйшы час.

Закончыўся конкурс, і мы паехалі дамоў у свой родны Дубяжын. Як выйшлі з цягніка, снегу было ўжо па калена. Заспявалі „Сняжыначку“, якую перанялі ад бельскага хору. Дамоў вярнуліся ноччу.

Прайшоў панядзелак, а ў аўторак прыйшла ў вёску „Беластоцкая газета“. Аднавяскоўцы не ведаюць, што думаць пра нашых хлопцаў. Газета бегает ад суседа да суседа. Людзі паказваюць у ёй наш здымак і гавораць: „Вось, пабачце, як нашы хлопцы заслужыліся, другое месца ўзялі ў Беластоку. Няхай спяваюць, няхай нашы песні слухае цэлы свет, няхай ведае, што наш куток не глухі і не цёмны“.

— Калі прымеце нас, старэйшых, — паплылі заяўкі, — дык і мы прыйдзем і заспяваем.

— Прыходзьце, — кажу, — будзе і нам, маладзейшым, прыемна з вамі спяваць.

— Але дзе мы ўсе змесцімся? — кажуць. — Мала месца ў гэтага Амелянюка.

Я зноў ім кажу:

— Паеду ў Бельск, у гміну, даведаюся, калі яны будуць канчаць святліцу. Там было б нам усім месца даволі.

Паехалі мы з Пятром Аверчуком у гміну. Знайшлі прадстаўніка ад гэтых спраў і гаворым яму:

— Пане Дэм'янюк, як будзе з нашай святліцай?

А ён кажа:

— Пакуль што не маю часу гаварыць з вамі, бо іду афармляць справы.

Я сабе падумаў і кажу яму:

— А нашы справы, то не справы?

Тады ён гаворыць:

— Да 30 мая святліца будзе закончана.

Але да якога году, не сказаў. Сабраўся і пайшоў ад нас. Пайшлі і мы з гэтым дамоў. Не ведаю, як вам ужо аб гэтым і пісаць. Ці ўрэшце знойдуцца людзі, якія ацэняць належна грамадскую справу?

Мікалай Раманюк

Дубяжын

8.04.1973

А драгомістр пахмяляўся...

У Коматаўцах Беластоцкага павета апрача сельгасгуртка і КГВ няма іншых арганізацый. Загінуў таксама слух і пра клуба-кавярню, якую абяцаў ГС з Гарадка. Моладзі ў нашай вёсцы сапраўды мала, але, мяркую, можна было б тут нешта стварыць, каб гэтую, якая засталася, адцягнуць ад распусты. Хлопцы і маладыя мужчыны ў нас праводзяць свой час у краме. Ну, а гэта да добрага не даводзіць. Мо таму ў нас няма нічога, што няма добрай дарогі? Каб яна была, дык і да нас нехта прыехаў бы, і мы б выбраліся да людзей, паглядзелі б, як у іх, даведаліся б аб усім. А тут няма кудою. Ці ж па кожнай справе будзеш выклікаць верталёт?

Жыхары нашай вёскі ўжо колькі разоў дамагаліся пабудовы 3-кіламетравага адрэзка дарогі ў Баброўнікі. У 1971 г. у весну драгомістр нашых дарог, Усціновіч з Мастаўлян, правёў сход. Абяцаў перад усёй публікай, што гэты кавалак дарогі будзе пабуда-

ваны ў першую чаргу. („Адпушчана на гэту мэту 30 тысяч злотых“).

Кажуць: абяцанкі-цацанкі, а ўсім людзям радасць. Так і тут. Абяцаў многа, а не зрабіў нічога. Коматаўскія людзі дружныя, згадзіліся дапамагчы чынам. Дзень чыну быў узгоднены з драгомістрам. Многа людзей выехала з коньмі, далучылася КГВ. Але драгомістр да нас не прыехаў. Мы потым даведаліся, што ён у гэты час пахмяляўся, таму і не мог прыехаць. Людзі самі працавалі цэлы дзень. Колькі тады зрабілі, столькі ёсць дагэтуль. А далей стоп і ні туды і ні сюды. Можа ўрэшце зрушыцца з наседжанага месца наш драгомістр і дапаможа нам. Пара.

Надзея Андрушэвіч

Коматаўцы

8.04.1973

А нам не найгорш

Калоніі вялікай вёскі Навакарніна ў Гайнаўскім павеце называюцца „Грудоўка“. Напэўна цяпер ніводнага чалавека, што жыве ў вёсцы, ніхто не выгнаў бы на бездарожжа, у поле, каб там ён будаваўся, ствараў сабе куток для жыцця. А нам так давялося. Дзе раней качкі плавалі, багнам заносіла, там цяпер мы жывем. „Грудоўка“ цягнецца 3 кіламетры і ўсе каланісты пасяліліся ўздоўж дарогі. Пачатак быў цяжкі. А цяпер, можна сказаць, адкрыўся нам новы свет. У 1968 годзе нашы землі былі здранаваны. Хоць зямля ў нас і так добрая, адразу павысіўся ўраджай.

1972 год быў для нас надта добры. Вясною атрымалі мы святло. Адразу адазваліся машыны, загаварылі радыёпрыёмнікі, зайгралі пласцінкі. Не мелі мы добрага выезду. Дарога, якая вяла ў вёску, была вельмі разбіта трактарамі. Пры дапамозе дарожнага майстра і машын сельгасгуртка ўсе нашы жыхары акапалі дарогу равамі, а верх пакрылі жвірам. У гэтым годзе таксама пастанавілі мы памагчы чынам пры пабудове новай дарогі, якая злучыць нас з Дубінамі. Гэта для нас важная справа, бо некаторыя з нас, апрача матацыклаў, маюць і легкавыя машыны.

Мікола Рынго

Навакарніна

15.04.1973

Каму сельскагаспадарчыя машыны?

У Целушках ёсць сельскагаспадарчы гурток. Налічвае ён 28 членаў і мае свой фонд развіцця сельскай гаспадаркі. Але што з таго? Далучылі нас да МБМу ў Паўлах. Яны ад нас каля 5 км дарогі. Калі нашым гаспадарам трэба машыну, бяжы, брат, да Паўлаў. А там зноў мала калі застанеш свабодную машыну, бо яны заняты пераважна ў сваёй вёсцы. Так і выходзіць, што і дзень страціш, і без машыны прыйдзеш. Калі ж прыедзе ў вёску нейкая машына, кожны рве яе як можа, бо гаспадароў жа многа. Людзі нашы ходзяць і да другіх МБМаў па машыны — у Сакі, у Трасцянку, але яны таксама больш як 5 кіламетраў ад нас.

Мы дамагаемся і просім, каб нам, Целушкам, значыцца, улады прызналі трохі машын, такіх, як трактар з саставам, каб і мы маглі трохі больш машынамі рабіць. Праўду кажучы, у нас людзі і самі купілі драбнейшыя машыны, як сёялкі, касілкі. Але з машын кулко-вых ёсць толькі агрэгат для малацьбы.

Ад солтыса Паўла Марчука запісаў

М. Матвяюк

15.07.1973

Аб Спічках

Спічкі — гэта вёска, якая ляжыць у гміне Орля Бельскага павета. Налічвае яна каля 80 гаспадарак, а жыхароў у вёсцы — 300 асоб. У Спічках яшчэ мала мураваных дамоў. У большасці выпадкаў драўляныя, крытыя дахоўкай. Некалькі дамоў маем яшчэ крытых саломай. Гэта хаты старых людзей. З году ў год прыбывае вёсцы тэлевізараў. Год таму назад пабудавалі тут злеўню малака, адрамантавалі краму і паставілі ў ёй новую прадаўшчыцу, якая вельмі добра абслугоўвае кліентаў.

З дарогай, якая вядзе ў Спічкі, не ўсё ў парадку, хоць людзі яе чынам крыху падладзілі. Летам — яшчэ можна па ёй ехаць, але вясной, калі растане снег, тады нават ісці цяжка. Найгорш даводзіцца самым малодшым — школьнікам. Яны ўстаюць рана і гэтай дарогай ідуць у школу ў Парцава.

У Спічках першы год існуе футбольная каманда, якая разыгравае матчы з суседнімі вёскамі. Пачаткова нам не вязло. Прайгра-

валі мы ўсе матчы па парадку: з Парцавам 0:4, з Крывою 0:5, з Міклашамі 1:5. Прайгравалі, але не здаваліся. У канцы чэрвеня адбыўся матч з Орляй — наймацнейшай камандай у гміне, якая не прайграла дагэтуль ніводнага матча. Ужо ў першай палавіне Орля вяла 2:0. Аднак у другой палавіне нашы хлопцы ігралі заўзята і ўбілі праціўніка 4 галы, а ігракі з Орлі — ніводнага. І так Спічкі перамаглі 4:2.

Васіль Асеннік

Спічкі

12.08.1973

Дзе блісне, у што трэсне

„Гром грыміць — бядзе быць” — казалі калісьці ў вёсках. Гэты год быў багаты бурамі. У другой дэкадзе ліпеня асабліва часта грымела ды бліскала ў аколіцах Гарадка.

Не абышлося і без выпадкаў. 16 ліпеня 1973 г. у вёсцы Вейкі маланка забіла карову Аляксандра Кардаша. У той самы дзень ударыла ў кабылу Васіля Сянкевіча з калоніі Сэты каля вёскі Меляшкі. Жарабяці, якое бегала побач, не кранула. 18 ліпеня 1973 г. сірэна завывала ў Гарадку. Замітусіліся пажарнікі. З-за фабрыкі „Каро” ўздымаўся стоўб дыму. Гарэў абарог сена на балоце. Шчасце, што не якая вёска.

Усё гэта прыпамінае, аб чым кожны добры гаспадар і так ведае. Хочучы пазбегнуць вялікіх страт, трэба абавязкова страхавець маёмасць і хатнюю жывёлу ў страхавой касе — ПЗУ.

Ларс

19.08.1973

Як развіваецца жывёлагадоўля ў Слабодцы

Вёска Слабодка належыць да гміны ў Нараўцы. Гмінныя ўлады дзіўна дапамагаюць гаспадарам Слабодкі ў развіцці жывёлагадоўлі.

У месяцы верасні наш солтыс разносіў „наказы” платы Воднай суполцы ў Гайнаўцы за догляд і мінеральнае ўгнаенне пашы (супольнай з Лукой), дзе ўсё лета пасуцца каровы. Гэтая заплата раздзяляецца па колькасці кароў, якія пасвіліся летам. Кожны гаспадар плаціць ад сваіх штук. І ўбачылі мы, што гміна павышае колькасць штук нашых кароў, за якія трэба плаціць. Гэтых „наказаў”

мы не прынялі, а гміна адаслала іх у Гайнаўку. Праз два тыдні атрымалі мы пісьмовыя загады з Гайнаўкі аб неабходнасці заплаты ўжо разам з працэнтамі. Цяпер сялянам трэба было ехаць ужо ў Гайнаўку па гэтай справе. А там ім сказалі: „Калі гміна напісала, дык трэба заплаціць”.

Вельмі дзякуем гмінным уладам за іх старанні і просім цяпер даць грашовую дапамогу, каб мы змаглі заплаціць за каровы, выгаваныя на паперы прадстаўнікамі нашай гміны.

І. Сухадола

9.02.1975

Тапаляны ў італьянскім фільме

Кінастудыя дакументальных фільмаў з Вроцлава і Варшавы наведвала вёску Тапаляны ў Беластоцкім павеце. Рабілі тут здымкі для фільма „Далёкая дарога”, рэжысёрам якога з’яўляецца італьянец.

Чаму якраз Тапаляны? Таму, што падзеі фільма адбываюцца ў Расіі 1850 года. Абавязкова патрэбна была царква, старэнькія хаткі, якія якраз знаходзяцца ў Тапалянах. Сяляне і асабліва моладзь маглі атрымаць аўтограф акцёра Яна Энглерта, які выступаў у гэтым фільме. Мпогія ўпершыню бачылі на яве, як робіцца фільм.

Мікола Краўчук

13.04.1975

Жаночая пажарная каманда

У Пасынках Бельскага павета ёсць жаночая пажарная каманда. Арганізавала яе ў 1968 г. Марыся Дзем’янюк. У камандзе ў асноўным вучаніцы сярэдніх школ.

Цяпер каманда налічвае 13 членаў. Камандзірам з’яўляецца Людміла Крукоўская. У мінулым годзе дзяўчаты з Пасынак удзельнічалі ў аглядах жаночых пажарных каманд. На гмінным і павятовым конкурсах заваявалі першае месца, у Беластоку — пятае.

Апрача прафесіянальнага навучання, дзяўчаты актыўна ўдзельнічаюць у грамадскіх працах на карысць вёскі. Вядуць таксама прафілактычную дзейнасць у сваім асяроддзі. Мараць аб тым, каб заваяваць у гэтым годзе вядучае месца ў ваяводстве.

Мацейка

1.06.1975

Электрычныя пастухі

Добрыя гаспадары з кожным годам уводзяць у свае гаспадаркі розныя навіны. Напрыклад, у Патоцы ўжо некалькі год карыстаюцца электрычным пастухом гаспадары: Аляксандр Валасэвіч, Казімір Бэкіш, а ў апошні час такога пастуха прыдбаў сабе Аляксандр Раманюк. На адным участку, абгароджаным электрычным пастухом, гаспадар можа пракарміць цэлы сезон 8-10 кароў.

Мікола Краўчук

15.06.1975

Калектыў у Грыгораўцах

У Грыгораўцах арганізаваўся новы інструментальны калектыў „Васак“. Вучань беларускага ліцэя ў Бельску-Падляшскім, сын дзяжурнага на станцыі Грыгораўцы, Вячаслаў Грайко, арганізаваў гэты сучасны калектыў. У ім тры асобы: Вячаслаў Грайко — гітара, Валодзя Мартынюк — гітара, Мікалай Анапюк — перкусія. Калектыў мае ўласныя інструменты. За кароткі час ужо спадабаўся. Іграе на вечарынах і вяселлях у сваёй і навакольных вёсках. У будучым годзе прыме ўдзел у аглядзе музычных калектываў.

Восень

15.06.1975

І так бывае, што гаспадар аб сваім багацці не знае

Вёска Цільвічы нядаўна атрымала паведамленне, што яе гаспадары побач сваіх сенажацяў ля ракі Плоска ў ваколіцах Жэдні маюць палоскі добрага лесу. Кожны здзівіўся. Многія казалі так: „Я ўсё жыццё краў дровы і будаўнічы матэрыял, ды хаваў, а не ведаў, што краду сам у сябе“. Як і прымаўка кажа: „Сем лет нявестка пражыла і не знала, што сучка без хваста“. Але і гэтак у жыцці бывае.

Мікола Краўчук

6.07.1975

Галадоўскія яйкі

Галадоўскія гаспадыні прадаюць у тыдзень каля чатырохсот пяцідзесяці кілаграмаў яек. Гэта больш дваццаці скрынак. У кожнай скрынцы па 21 кілаграм або 360 штук. Вось колькі яечак!

Некаторыя гаспадыні маюць нават па сто курэй. Аднак яшчэ ніхто ў Галадах не надумаўся спецыялізавацца ў птушкагадоўлі, заснаваць ферму. Гэта тым болей незразумелае, калі ўзважыць, што такая птушкаферма дае значны даход.

Валянцін Анапюк

24.08.1975

Цялушкам мала зямлі

Гутару з Ёсіпам Балыгай, які ў Цялушках жыве на невялікай гаспадарцы.

— Вось, жыву я на малой частцы зямлі, бо маю яе ўсяго два гектары і дзесяць сотак, — кажа Ёсіп Балыга. — І так я ні гаспадар, і ні батрак, а жыць трэба. Маю на ўтрыманні досыць вялікую сям'ю: чацвёра дзяцей і швагерка (сястра жонкі). А заробкаў у Цялушках няма ніякіх. Ад 1972 года ў нас ужо няма цераспалосіцы, дасталі мы „калёніі”. Жыццё нібы то палепшала, але і бяды дабавілася: дзеці пападрасталі, вучыць іх трэба, і даць ім на дарогу... Без школы ж цяпер — нікуды!

Адна дачка закончыла гастронамічную школу і працуе ў студэнцкім доме ў Беластоку, на Кракаўскай; другая ж вучыцца ў другім класе Бельскага беларускага ліцэя, а трэцяя закончыла пачатковую школу ды сядзіць дома. Сын таксама кончыў пачатковую...

— А чаму ж вы не стараецеся ўзяць больш зямлі, якой зараз поўна ўсюды? — пытаю я ў Балыгі.

— Зямлі пакінутай сапраўды шмат навокал, ды калі не вельмі свайго маеш, дык ніхто не хоча табе даць больш. У Цялушках цяпер трое гаспадароў за пенсію перадалі дзяржаве каля дваццаці гектараў, якія ўзяліся загаспадарыць тыя, што і свайго зямлі маюць удосталь.

Бяднейшым нічога не дасталася. Ёсць яшчэ каля дваццаці двух гектараў зямлі, якую апрацоўвае сельскагаспадарчы гурток з Паўлаў. Але якое там гэта абрабляне яе — толькі варочаюць скібы з боку на бок, а прыйдзе жніво, то вярхі камбайнам пазбіваюць, бо збожжа слабое... Вядома, бязгноіца! Вось гэту зямлю вёска наша намагалася забраць і падзяліць яе паміж сваймі, руку гаспадарскую прыкласці да яе. Ды адмовілі. Чаму, хто іх ведае?!

Міхась Матвяюк

31.08.1975

АБУРАЛЬНЫЯ ФАКТЫ

Даць дарогу тэхнічнаму прагрэсу

З'яўляюся рамеснікам. У сваёй прафесіі працую ўжо 20 гадоў. Займаюся аднаўленнем гумовых шынаў. Абсталяванні, якімі карыстаюся, вельмі каштоўныя, у асаблівасці паравы кацёл. Да агравання яго трэба многа вугалю. Працуючы пры дапамозе гэтых абсталяванняў я спальваў у год 9 тон коксу і 12 тон вугалю, што каштавала мяне каля 20 тысяч злотых.

Кошты і складанасць абсталяванняў, якімі карыстаюцца рамеснікі ва ўсёй краіне, прымусілі мяне да пошукаў іншай тэхнічнай развязкі. Удалося мне збудаваць абсталяванне на электрычны ток — простае ў абслуге, таннае, займае мала месца.

Найважнейшае аднак, што абсталяванне гэтае дае вялікія ашчаднасці — каля 20 тысяч злотых у год. У сувязі з гэтым, што ва ўсёй Польшчы маем каля 10 тысяч такіх прадпрыемстваў, ашчаднасці ў маштабе краіны асягнулі б пры застасаванні майго абсталявання суму 200 мільёнаў злотых у год, а можа нават і яшчэ вышэйшую. Ашчаднасць вугалю аднак гэта не ўсё. Старое абсталяванне да рамонту гумавак шынаў каштуе каля 100 тысяч злотых, на будову яго ідзе звыш тоны высакаякаснай сталі. Будова майго абсталявання каштуе каля 1 500 злотых, патрэба на яго толькі 50 кілаграмаў сталі горшай якасці. Пры старой тэхніцы кошт рамонту адной шыны — 11 злотых, у мяне — усяго 90 грошаў, час рамонту — у першым выпадку 5 гадзін, у другім — усяго паўтары гадзіны. Чаму ж тады не прымяніць новай тэхнікі ў як найшырэйшых маштабах?

Вось менавіта: чаму? Сваю вынаходку, згодна з прынятым у нас парадкам, склаў я ў патэнтнае бюро 15 красавіка 1965 года. План і тэхнічнае апісанне вынаходкі, якое запатрабавала патэнтнае бюро, каштаваў мяне 4 000 злотых, затым 250 злотых трэба было ўплаціць у бюро. І на гэтым скончылася. Ідзе ўжо чацвёрты год, а патэнту няма і няма. Калі я хадзіў асабіста ў патэнтнае бюро, мне адказалі: „Што вы так спяшаецеся? У нас справы ляжаць па шэсць гадоў, а вы хацелі адразу.“ Дзіўна. Пасля чатырох гадоў мая вынаходка для мяне самога сталася ўжо не-

актуальнай. Яна ўжо ўстарэлая. Зрабіў я абсталяванне новае, значна лепшае, у патэнтнае бюро аднак складаць яго не буду. Няма сэнсу выдаваць грошай на звязаныя з гэтым кошты.

А сваёю дарогаю дзіўна мне слухаць, калі гаворыцца аб неабходнасці ашчаднасці вугалю, за які атрымліваем мы за мяжою дэвізы, ды аб неабходнасці даць шырэйшую дарогу тэхнічнаму прагрэсу. Гаварыць, гэта яшчэ мала, трэба стварыць тэхнічнаму прагрэсу сапраўдныя магчымасці развіцця.

Ян Палоцкі

Міхалова

15.09.1968

Лекар не ратаваў дзіцяці

Здарылася гэта 20 лютага г.г. у вёсцы Галады. У малой дзяўчынке, дачкі Івана Багінскага, быў моцны крывацёк. Не памагло ратаванне хатнім спосабам. Бацька паведаміў хуткую дапамогу ў Бельску-Падляшкім. Праз нейкі час прыбыў лекар. Карэтка затрымалася 50 метраў ад Івана Багінскага. Далей самаход не мог даехаць. Бацька чакаў з нецярпліваасцю лекара. Калі лекар вылез з самахода і тут бяда, яму налезла снегу за халяву. Лекар з абурэннем сказаў Івану прынесці дзіця да суседавай хаты. Іван забег да хаты, глянуў на дзіця і аж задрыжаў ад злосці. У дзіцяці ішла кроў з носа і рота. Выбег з хаты і так прасіў лекара, каб зайшоў да хаты ратаваць дзіця. Усё дарма, лекар ніяк не згаджаўся. Тут і суседзі прыйшлі з дапамогаю нешчасліваму Івану, прачысцілі яны дарогу да самых дзвярэй. І лекар ад'ехаў ад Іванавай хаты не даўшы дзіцяці дапамогі. Дзіцяці з мінуты на мінуту было горш. Іван быў аднак вымушаны везці дзіця да лекара прыватным самаходам. Дапамогу лекар тады даў, калі завезлі дзіця ў бальніцу ў Бельску-Падляшкім. Аднак Іван Багінскі хацеў даведацца прозвішча лекара. Каго б не спытаў, ніхто нічога не ведаў, проста ўкрывалі гэтага лекара, які так дрэнна паступіў.

Сцяпан Грыгарук

Галады

23.03.1969

Крыўда Геня

Яшчэ ў недалёкім мінулым у жыцці нашага сялянства панавалі каранелы перажытак, што чалавека няхітрага з натуры, простага душою, непісьменнага, навакольнае асяроддзе зневажала і дурнем лічыла. А здаралася так найчасцей з людзьмі, якія былі пакрыўджаны лёсам, з дзіцячых год у горы жылі, або былі бездапаможнымі сіротамі. Кажуць „як з яйца — так да канца” — усё жыццё пражыве паніжаны. Але і ў такіх выпадках былі выключэнні. Бывала так, што добрыя людзі памогучы ў час і пару ажаніцца і гэтакіму, хаця незарадному, прастаку пападзецца добрая жонка. А тады ўсё змяняецца. Ён становіцца добрым гаспадаром і селянінам. Але найчасцей бывала так, што гэтакія прастакі заставаліся да скону бабылямі і пражывалі сваё жыццё ці ў сваякоў, ці ў чужынцаў за дармовых работнікаў, „папіхайлаў”. Гэтак здаралася і было калісьці.

Цяпер жа, дзякуючы абавязковаму абучэнню да 8 класаў, добрай выхаваўчай працы настаўнікаў і апецы над сіротамі, справа выглядае зусім інакш. І ў гэтым, між іншым, праяўляецца відавочны для ўсіх скок культуры на вёсках. Але нягледзячы на гэта, на нашых вёсках на вачах усяго грамадства яшчэ здараецца, што дзеецца крыўда людзям. Гэтак якраз выйшла ў нашай ваколіцы ў мінулым годзе.

Гень з дзіцячых год, зведзены пры санацыі на ступень „дурня”, стаў прытулак зімоваю парою меў у свайго дабрадушнага пляменніка, а ў летні сезон з году ў год наймаўся пасвіць кароў у вёсцы, ці ў гаспадара на хутары.

І вось гаспадар, у якога прапасвіў усё лета, аказаўся чалавекам хцівым і подлым. Каб не заплаціць Геню ні гроша, змовіўся са сваёй жонкай. У дзень разліку, як ніколі, на стол паставіў смажаныя яйкі і гарэлку. Разам утраіх выпілі гарэлку. Пасля гаспадар нібыта пайшоў да суседа пазычыць грошай, а гаспадыня, крыху пачакаўшы, кажа Геню: „Хадзі, Гень, паможаш мне карове падаслаць”. Калі зайшлі ў стадолу, Гень хуценька залез на старану і пачаў скідаць салому. Следам за ім яшчаркай улезла туды гаспадыня і схавіла Геня за шыю. У гэты час з саломы вынырнуў гаспадар і пачаў біць Геня і крычаць, што той заляцаецца да яго жонкі. Збіў гаспадар нізавошта Геня і нічога за работу не заплаціў.

Усе ведалі, што гаспадар спецыяльна кінуўся на такую хітрасць,

каб багацець на чужой крыўдзе. Але ніхто не заступіўся за Геня. Прыкра, што яшчэ да сённяшняга дня пануе на вёсцы перакананне, што калі чалавек багаты, дык шчаслівы. І некаторыя даходзяць да багацця рознымі спосабамі, не саромячыся несумленных, несалідных учынкаў. Проста агідна, што ёсць яшчэ ў нас такія людзі.

Міхась Красоўскі

Малынка
22.03.1970

У гайнаўскім рэстаране

Аднаго разу, калі я быў са сваімі сябрамі ў Гайнаўцы, пайшлі мы ў тутэйшы рэстаран, каб паесці чаго-небудзь цёплага.

Усе мы прыехалі сюды да лекара, каб праверыў стан нашага здароўя. Было холадна, цёплай стравы захацелася ўсім. Зайшоўшы, мы ўсе распрануліся, занялі месцы за адным столікам і чакалі толькі афіцыянта, каб падышоў да нас і спытаў, што падаць.

Відавочна, афіцыянт нас яшчэ ўперад заўважыў, бо прынёс нам па бутэльцы піва, якога мы не жадалі. Адзін з маіх сяброў заказаў штосьці цёплае. Афіцыянт, нічога не гаворачы, прынёс нам кожнаму па талерцы рэдзкі са смятанай.

Мы ўсе хорам адказалі, што гэтага не хочам і не любім такіх страў, прасілі б што-небудзь гарачага пад'есці.

Абслугоўваючы звярнуўся да нас шэптам: можа па 100 грам? Мы ўсе абурыліся, што прыехалі да лекара на матацыклах і не хочам гарэлкі зусім, бо на няшчасце і па 100 грам можа пашкодзіць, і на каго тады бяда спадзе. Афіцыянт нас не паслухаўся і прынёс нам па тых 100 грам, а да гарэлкі яшчэ па кусочку мяса, а калі папрасілі хлеба да яго, нічога не гаворачы — засмяяўся.

Мы ўсе сядзелі, незадаволеныя гэтым усім, і чакалі толькі, што будзе далей. Праз некалькі хвілін прыходзіць да нас той самы афіцыянт з квіточкам і жадае заплаты. Мы, праўда, заплацілі належнасць і думалі, што ўжо ўсё, але ён яшчэ раз падышоў да нас і сказаў: „Гарэлка ніколі на здароўе не зашкодзіць, толькі на ўласную кішэнь”.

Не знаю, ці то ва ўсіх рэстаранах так трактуюць сваіх кліентаў, як нас у Гайнаўцы, ці толькі ў некаторых?

Коля Міхалюк

Давідавчы
24.01.1971

Абуральны факт

Я працую настаўніцай у Чыжах і часта езджу ў Гайнаўку. 4 снежня 1971 г. была я сведкам прыкрага здарэння на прыпынку ПКС у Гайнаўцы. Абслуга аўтобуса № А08503, што ў гэтыя дні ішоў з Гайнаўкі ў Кленікі (ад'езд 14.40), вельмі груба аднеслася да вучняў, якія мелі месячныя білеты на гэты курс. Іх не ўпусцілі ў сярэдзіну, нягледзячы, што яны былі на прыпынку на 5 мінут перад планаваным адпраўленнем аўтобуса. Кандуктарка сцвердзіла, што на гэты курс няма месячных білетаў. А я дасканала ведаю, што гэтым аўтобусам ездзяць выключна пасажыры з месячнымі білетамі. Двое дзяцей з Кленік засталіся ў Гайнаўцы. Гэта недапушчальна. Чаму працаўнікі ПКС не ведаюць сваіх абавязкаў? Дык моладзь, што даязджае ў школы і так пакрыўджана: мерзнучы, чакае на прыпынку аўтобусаў, якія на гэтых трасах не ходзяць рэгулярна. Бываюць дні, калі наогул няма курсаў.

Апісаны факт выклікаў абурэнне сярод людзей, што былі на прыпынку. Не памаглі патрабаванні пастаронніх людзей, кандуктарка не ўзяла дзяцей у аўтобус.

Генрыка Кульчакевіч

2.01.1972

Як абслугоўваюць у ГС Нарва

17 студзеня 1972 года атрымліваю паведамленне, што да дня 18.01.1972 года мушу ўплаціць у касу ГС у Нарве суму 336,20 зл. за атрыманых мінеральных ўгнаенні на кантрактацыю збожжа за 1970 г.

Збіраю ўсе свае паперы, бяру ў кішэню грошы і іду на прыпынак ПКС, што едзе ў Трасцянку, каб аформіць усё як найхутчэй. Еду з чыстым сумленнем, бо чуюся нявінным.

На прыпынку ПКС сустракаю працаўніцу ГС Марысю Пракапюк, якой паказваю свае паперы і кажу, што я ні ў чым не вінаваты. Працаўніца адказала, што ўсе папрывыкалі цягнуць з ГСу, а яму плаціць ніхто не хоча.

Што рабіць, сядваю ў аўтобус і еду ў Нарву. Там, як на дзіва, працаўніца, якая вядзе кантрактацыю збожжа, мяне перапрасіла за іхнюю памылку і ветліва абслужыла. Калі я пачаў весці гутарку

з прэзасам ГС грам. Скепкам на тэму абслугоўвання наведвальнікаў, дык ён мне адказаў, што „мы без вас будзем жыць, а паспрабуйце вы без нас пажывіце“.

Як я яму адказаў, што я пакрыўджаны, бо і грошы страціў, і днёўка патрачана, дык пачуў адказ, што „мяне гэта абсалютна ніц не абыходзіць“. Тут ужо бачу, што з прэзасам не пайграеш, дык пачынаю гутарку на іншую тэму і гавару, што ў бялкоўскай краме стаіць 11 штук скрынак закупленых яек і прадаўшчыца больш не скупляе, бо не мае дзе складаць закупленыя яечкі. І на гэта пытанне прэзас Скепка адказвае, што калі прадаўшчыцы перашкаджаюць яйкі, дык няхай яна прывязе іх у ГС і возьме пустыя скрынкі. Паводле прэзаса, у яго ўсё добра, яго нічога не абыходзіць, нават тое, што часам у бялкоўскай краме стаяць закупленыя яйкі па 19 дзён, а людзі змушаны насіць прадаваць яйкі ў суседнюю краму за 3 кіламетры.

Мне працаўнікі нарваўскага ГСу казалі, што лепей з прэзасам не задзірацца, бо потым будзе кепска, калі прыйдзецца што-небудзь аформіць. А мне здаецца, што наадварот: за такое афармленне спраў павінен прэзас дастаць па галаве ад прэзаса ПЗГС пустым мяшком, каб тыя пустыя думкі пераскочылі з галавы ў мяшок, тады было б можа лепей.

Мікалай Лук'янюк

Бялкі

5.03.1972

Дзівы дыстрыбуцыі

Самі, сябры, ведаеце, як гэта добра зайсці, скажам, у мясную краму, разгледзецца навокал, выбраць каўбаскі той ці іншай, шыначкі крышку, ну, і мяса на абед. Хочаш, напрыклад, рабрынку, дык рабрынка. Любіш адбіўную, бяры, калі ласка.

А вось паспрабуйце ў Гарадку! Крамаў, не скажаш, шмат. Па блузачкі, бялізну, ці іншыя шматкі з Беластока нават прыязджаюць. Хваляць, што выбар вялікі. А вось з мясам ці вяндрлінаю бяда. Справа ў тым, што ўлады лічаць Гарадок звычайнай вёскаю. І надзяляюць яго рознай ежай так, як вёску.

Паводле „вышэйшага“ разліку, значыцца, кожная сям'я ў Гарадку, безумоўна, трымае паршука, карову, а то і дзве, не гаворачы

пра такую дробязь, як куры, качкі ці гусі. Безумоўна, што дзе хто і займаецца гадоўляй. Што аднак маюць рабіць жыхары трох гарадоцкіх блокаў, з якіх большасць нават гародчыка не мае? Бяда, казалі калісь, усяму навучыць. Не тыя аднак часы. Пад даўнішні шырокі ложка смела з тузін курыц упіхнуў бы. Паспрабуй аднак пад тапчан, ці пад версальку. А паршукі? Калі галава сям'і ў ванне купаецца, дык жонка дзверы насцеж адчыняе, каб было дзе ногі выставіць. У такой пасудзіне ледва парася памесціцца, ды і то без карыта. А інакш, гадавалі б. Чаму не? Не глядзелі б на ніякія засцярогі санэпідэманстанцыі. Есці ж трэба. А ў грамадскіх установах? А на іншых прадпрыемствах?

Добра, як хто мае цешчу. Бабулькам, ведама, не спіцца. Сапрэш такую з ложка а чацвёртай гадзіне раніцы, пастаіць яна ў чарзе да дзесятай і можа якраз з кілаграмчык з косткаю ці без косткі дастане. У найгоршым выпадку націранне старэнькай у аптэцы купіцца. Гэта каб бакі, якія ў чарзе намялі, разагрэць. Дык і гэта, калі яшчэ пашанцуе. Бо калі, скажам, з'явіцца прадстаўнікі дзіцячага сада і школы, сяброўкі Тыхава і Дылко, тады зусім бяда. Іх падапечныя, дзеці дашкольнага і школьнага ўзросту, на педахоп апетыту не наракаюць. Ім толькі падавай. Ведаюць адно, што барабаніць ложкамі ў талеркі. Інтэнданты і стараюцца, са шкуры вылазяць, што ж, калі пасля іх „закупаў” адзіным куском мяса, які застаецца ў краме, з'яўляецца сам прадавец. Яго і ядуць! А што ён бедны зробіць? Прадасць тое, што дадуць і — замок на дзверы!

Ходзяць чуткі, што мясцовыя ўлады думваюць прызнаць дзе якім прадстаўнікам гандлю, адказным за такую сітуацыю, права ганаровага жыхарства ў Гарадку. З тым, каб абавязкова пажылі хоць з месяц. Няхай выдаюць кашу, якую самі наварылі.

Адны лекары ў цэнтры здароўя заціраюць рукі. Кажуць, што калі пашанцуе, дык Міністэрства можа прызнаць Гарадок курортнай мясцовасцю. З тым, што маглі б тут лячыць толькі хварабліваю сытасць. Нават і лозунгі ўжо прыдумалі: „Хочаш стройную кабету — дай ёй гарадоцкую дыету”, альбо „На мужыку сала многа — толькі ў Гарадок дарога”.

Эканомнасць у арлянскіх пустаках

Прадукцыя жужлёвых пустакоў у бетанярні ў Орлі мае свае хібы. Нядаўна пачала тут працаваць загранічная машына для прадукцыі пустакоў. Абслугоўвае яе б чалавек. Штодзённа выпускае яна каля 500-600 пустакоў. Уручную за той час два рабочыя могуць зрабіць больш як 200 пустакоў. Бо і ўручную ідзе тут работа. Няма кансерватара, які б даглядаў машыну і, калі трэба, змазваў бы дэталі гэтай дарагой пустакаркі. А рабочыя, каб машына не пішчала, кавай паліваюць нагрэтыя часткі. Сорамна пісаць, але гэта праўда.

Яшчэ ў мінулым годзе пустакоў у Орлі можна было купіць колькі хочаш. А цяпер? Мо за золата яшчэ дастаў бы, бо за грошы ніяк. Адсылаюць у гміну, а тая спасылаецца на надзелы. Ды пакуль атрымаеш надзел, пройдзе найменш год часу. І будзь разумны — пабудуйся. Начальнікі адсылаюць чалавека з аднаго ў другі бок, пакуль той не плюне і не адрачэцца ад усяго.

І ў Орлі, калі не было праслаўленай загранічнай пустакаркі, было с'як-так. А цяпер усё на рэцэпт, усё па нейкіх нялюдскіх правілах.

П. Дубовіч
16.06.1974

